

**Kavgayı
Öğreten
Öğretmenler:
TÖS**

Yıldırım KOÇ

■ Yıldırım KOÇ

1951 yılında Samsun'da doğdu. 1973 yılında ODTÜ Ekonomi ve İstatistik Bölümü'nden mezun oldu. Çeşitli sendikalarda toplu sözleşme uzmanı, araştırmacı ve eğitimci olarak çalıştı. 1980-1983 yıllarında ODTÜ İşletmecilik Bölümü'nde öğretim asistanı olarak ders verdi ve 1402 sayılı Yasa uyarınca Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından görevinden alındı. 1998 yılından beri aralıksız olarak ODTÜ İktisat Bölümü'nde işçi-işveren ilişkileri tarihi ve günümüzde işçi-işveren ilişkileri konularında ders veriyor. Halen Tekgıda-İş Sendika Akademisi yöneticisi. İşçi sınıfı tarihi ve siyasi tarih konularında yayımlanmış kitap ve broşürleri var.

Kavgayı Öğreten Öğretmenler: TÖS

Türkiye 1960'lı yılların ikinci yarısında büyük toplumsal ve siyasal olaylar yaşadı. Mavi yakalı işçiler, özellikle 1968-1970 döneminde, daha iyi bir yaşamın mümkün olduğunu düşündükleri koşullarda, fabrika işgallerinden 15-16 Haziran 1970 eylemlerine kadar uzanan çeşitli militan tepkiler gösterdiler. Yaşamlarını, iş güçlerini devlete satarak kazandıkları için gerçekte işçi sınıfının bir parçasını oluşturan öğretmenler, Türkiye'deki toplumsal ve bir ölçüde de siyasal gelişmelerde önemli rol oynadı. Öğretmenler hem Kemalist Devrim'in askerleri olarak aydınlanma mücadelesine katıldı hem de kötüleşen çalışma ve yaşama koşullarına karşı, ekonomik çıkarlarını korumak ve geliştirmek için mücadele etti.

1960'lı yılların ikinci yarısında öğretmenlerin en büyük örgütü TÖS, iki önemli kaynaktan; Türkiye Öğretmen Dernekleri Millî Federasyonu (TÖDMF) ve Köy Öğretmenleri Dernekleri Federasyonu'nun mirasından yararlandı. 1950'li yıllarda faaliyet gösteren Türkiye Muallimler Birliği'nin TÖS'e bir katkısı olmadı.

Öğretmenler içinde en örgütlü ve kitlesel tepki örgütlemeye yeteneğine sahip kuruluş, 1965 yılında kurulan Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) idi. TÖS içinde de belirleyici kadroların büyük bölümü köy enstitülerinin mezunlarıydı. TÖS'ün bu yıllardaki büyük etkisi nedeniyle, 12 Eylül 1971 sonrasında yapılan Anayasa değişikliğinde memurların sendikalaşma hakkının kaldırılmasının yanı sıra, Anayasa'ya, memurların kurulu sendikalara üye olmalarını ve sendika kurmalarını yasaklayan özel bir madde kondu. TÖS üyeleri, dönemin gençlerinin ülkelerine karşı bir sorumluluk duygusuyla eğitilmelerinde önemli katkılarda bulundu.

1968'i yaratan koşullar

1968, dünyada ve Türkiye'de 1960'ların ikinci yarısında meydana gelen önemli bazı olayların birikimi olarak ortaya çıktı.

1962 yılındaki Küba Krizi ve Türkiye'de ABD karşıtlığının gelişmesi; 1963-1964 yıllarındaki Kıbrıs olayları; ABD'nin 1965 yılında Vietnam'a saldırısı ve ortaya çıkan yaygın tepkiler; 1965-1966 yıllarında Endonezya'da komünistlerin katledilmesi; Çin'de Kültür Devrimi; 1967 yılında Arapların 6 Gün Savaşında İsrail'e yenilmesinin ardından El Fetih'in gerilla savaşı başlatması; 1967 yılında Che Guevara'nın öldürülmesi ve Latin Amerika'da gerilla eylemlerinin artması; 1967'de Yunanistan'da Albaylar Darbesi; 1968'de Vietnam'da Amerikan güçlerine büyük darbe indirilen Tet Saldırısı; 1968 yılında ABD'de Martin Luther King'in öldürülmesi ve Kara Panterler Hareketi'nin ortaya çıkması; ABD'de büyük savaş karşıtı gösteriler; Çekoslovakya'nın Varşova

Kavgayı Öğreten Öğretmenler: TÖS

Türkiye 1960'lı yılların ikinci yarısında büyük toplumsal ve siyasal olaylar yaşadı. Mavi yakalı işçiler, özellikle 1968-1970 döneminde, daha iyi bir yaşamın mümkün olduğunu düşündükleri koşullarda, fabrika işgallerinden 15-16 Haziran 1970 eylemlerine kadar uzanan çeşitli militan tepkiler gösterdiler. Yaşamlarını, iş güçlerini devlete satarak kazandıkları için gerçekte işçi sınıfının bir parçasını oluşturan öğretmenler, Türkiye'deki toplumsal ve bir ölçüde de siyasal gelişmelerde önemli rol oynadı. Öğretmenler hem Kemalist Devrim'in askerleri olarak aydınlanma mücadelesine katıldı hem de kötüleşen çalışma ve yaşama koşullarına karşı, ekonomik çıkarlarını korumak ve geliştirmek için mücadele etti.

1960'lı yılların ikinci yarısında öğretmenlerin en büyük örgütü TÖS, iki önemli kaynaktan; Türkiye Öğretmen Dernekleri Millî Federasyonu (TÖDMF) ve Köy Öğretmenleri Dernekleri Federasyonu'nun mirasından yararlandı. 1950'li yıllarda faaliyet gösteren Türkiye Muallimler Birliği'nin TÖS'e bir katkısı olmadı.

Öğretmenler içinde en örgütlü ve kitlesel tepki örgütlenme yeteneğine sahip kuruluş, 1965 yılında kurulan Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) idi. TÖS içinde de belirleyici kadroların büyük bölümü köy enstitülerinin mezunlarıydı. TÖS'ün bu yıllardaki büyük etkisi nedeniyle, 12 Eylül 1971 sonrasında yapılan Anayasa değişikliğinde memurların sendikalaşma hakkının kaldırılmasının yanı sıra, Anayasa'ya, memurların kurulu sendikalara üye olmalarını ve sendika kurmalarını yasaklayan özel bir madde kondu. TÖS üyeleri, dönemin gençlerinin ülkelerine karşı bir sorumluluk duygusuyla eğitilmelerinde önemli katkılarda bulundu.

1968'i yaratan koşullar

1968, dünyada ve Türkiye'de 1960'ların ikinci yarısında meydana gelen önemli bazı olayların birikimi olarak ortaya çıktı.

1962 yılındaki Küba Krizi ve Türkiye'de ABD karşıtlığının gelişmesi; 1963-1964 yıllarındaki Kıbrıs olayları; ABD'nin 1965 yılında Vietnam'a saldırısı ve ortaya çıkan yaygın tepkiler; 1965-1966 yıllarında Endonezya'da komünistlerin katledilmesi; Çin'de Kültür Devrimi; 1967 yılında Arapların 6 Gün Savaşı'nda İsrail'e yenilmesinin ardından El Fetih'in gerilla savaşı başlatması; 1967 yılında Che Guevara'nın öldürülmesi ve Latin Amerika'da gerilla eylemlerinin artması; 1967'de Yunanistan'da Albaylar Darbesi; 1968'de Vietnam'da Amerikan güçlerine büyük darbe indirilen Tet Saldırısı; 1968 yılında ABD'de Martin Luther King'in öldürülmesi ve Kara Panterler Hareketi'nin ortaya çıkması; ABD'de büyük savaş karşıtı gösteriler; Çekoslovakya'nın Varşova

Paktı güçleri tarafından işgali; 1968 yılından itibaren dünyanın çeşitli ülkelerinde ve özellikle Fransa'da üniversite gençliğinin eylemleri Türkiye'de 1968-1971 dönemindeki toplumsal hareketliliği etkiledi.

Öğretmenlerin büyük bölümünün Kemalist Devrim'i koruma ve geliştirme çabaları ve ayrıca ekonomik çıkarlarını koruma mücadeleleri, bu süreçte öğretmenlerin önemli bir rol oynamalarına yol açtı.

Öğretmenlerin örgütlenme geçmişi

1946 yılından itibaren hemen hemen tüm illerde ve hatta ilçelerde öğretmen dernekleri kuruldu. Bunların bir bölümü salt yerel amaçlı yapılanmalardı. Bir bölümü ise yardımlaşma sandığı, eğitim ve kültür etkinlikleri amaçlıydı.

1961-1972 döneminde, Türkiye'deki öğretmenlerin sayıları

Öğretim Yılı	İlkokul	Ortaokul	Genel Lise	Mesleki ve Teknik Okul
1960/61	62.526	12.080	4.219	8.333
1961/62	68.888	13.269	4.654	8.817
1962/63	73.256	15.538	5.820	9.500
1963/64	76.544	15.059	6.097	10.220
1964/65	82.781	14.340	5.259	10.464
1965/66	89.105	15.084	5.994	11.104
1966/67	97.220	16.813	6.619	11.611
1967/68	105.841	18.753	7.512	13.572
1968/69	115.876	21.335	8.099	14.783
1969/70	125.610	22.613	8.661	15.132
1970/71	132.577	28.452	11.219	15.021
1971/72	146.286	24.116	11.156	15.450

Ankara Öğretmenler Yardımlaşma Derneği, 1948 yılı Ocak ayında yapılan genel kurulunda, tüm öğretmen derneklerinin bir üst birlik çatısı altında toplanması için girişimlerde bulunulması kararını aldı. Bu girişimler sonucunda 1948 yılı Ağustos ayında yapılan toplantıya, otuz iki yerel dernekten otuz dokuz temsilci katıldı. Bu derneklerde 8.000 dolayında öğretmenin örgütlü olduğu tahmin edilmektedir. Bu toplantı sonucunda, 15 Ağustos 1948 günü Öğretmen Yardımlaşma Dernekleri Birliği kuruldu. Birliğin kurucuları Millî Eğitim Bakanlığı üst düzey yöneticileri ve müfettişlerdi. Örgütün adı 1950 yılında Türkiye Öğretmen Dernekleri Millî Birliği ve 1954 yılında da Türkiye Öğretmen Dernekleri Millî Federasyonu (TÖDMF) oldu.

Federasyon'un ilk sayısı 1958 yılında çıkan *Birlik, Birlik Kuvvettir* dergisinde örgüt şöyle tanıtılıyordu:

Bütün memlekete yayılan öğretmen dernekleri, çalışmalarını daha verimli hâle getirmek ve merkezi teşekkül etrafında toplanmak gayesiyle Türkiye Öğretmen Dernekleri Millî Federasyonu'nu kurmuşlardır. Merkezi Ankara'da olan bu Federasyon'a bağlı yüz yetmiş iki öğretmen derneği vardır. Üye sayısı da 30.000'in üstündedir. Federasyonun en büyük organı, üye derneklerin temsilcilerinden meydana gelen Temsilciler Kurulu'dur.

Türkiye Öğretmen Dernekleri Millî Federasyonu'nun 1962 yılında yapılan 15. Kurultay'ında bir yönetim ve ardından bir politika değişikliği yaşandı. 1960 ve 1961 kurultaylarında genel başkanlığa Turhan Feyzioğlu seçilmişti. 1961 kurultayında yönetime Şükrü Koç, Mahmut Makal ve Talip Apaydın da girmişti. 1962 kurultayında genel başkanlığa Şükrü Koç getirildi.

TÖDMF, Atatürkçü niteliğini vurgulamakta, Atatürk devrimlerini sahiplenmekteydi. Ancak ülkede yükselen irtica, bu nitelikleri nedeniyle öğretmenleri hedef olarak seçmişti. Öğretmenlere yönelik saldırılar yaygınlaşıyor ve sertleşiyordu. Diğer taraftan, öğretmenlerin aylıkları düşüktü, görevlerine uygun bir yaşam sürmelerine olanak tanımıyordu. Hükümetler, öğretmenlerin sorunlarına gereken önemi vermiyordu. 1962 yılında Türkiye'de henüz 1961 Anayasası'nın özgürlükçü ortamının ürünleri çıkmaya başlamamıştı. Türkiye İşçi Partisi 1962 yılında bir yönetim değişikliği yaşamıştı ve yönetime yeni gelen Mehmet Ali Aybar henüz yeni bir yapılanmayı gerçekleştirememişti. Türkiye'de henüz anti-emperyalist bir hava yaygın değildi. ABD emperyalizmine karşı tepkiler oluşmamıştı. Barış gönüllüleri ülkemize yeni gelmeye başlamıştı. ABD'nin Sovyetler Birliği ile Küba füze krizinin Türkiye'ye etkileri bilinmiyordu. Öğretmen kitlesi, Demokrat Parti döneminde etkisizleştirilmişti. Bunlara ve diğer bazı nedenlere bağlı olarak, TÖDMF'nin çizgisi 1965-1971 döneminin TÖS'ünden çok farklıdır. TÖDMF'nin Atatürkçülüğü'nde ve milliyetçiliğinde emperyalizm karşıtlığı, ABD karşıtlığı, emekten yana bir çizgi (halkçılık) yoktur.

Büyük Eğitim Mitingi (1963)

TÖDMF'nin önemli bir eylemi, 20 Şubat 1963 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen Büyük Eğitim Mitingi idi. Talip Apaydın'a göre, "Büyük Eğitim Mitingi, Millî Eğitim Bakanı Şevket Raşit Hatipoğlu'nun istifasına neden olmuş, maaşlarda artış sağlamıştı."¹

1962 ve sonrasında TÖDMF'nin genel çizgisi CHP'ninkine yakındı. Genel Başkan Şükrü Koç da zaten CHP Milletvekili'ydi. TÖDMF'nin 1962 yılına kadar taleplerini kabul ettirmede önemli bir eylemi olmadı. 14 Şubat 1962'de Kırıkkale öğretmenlerinin Ankara yürüyüşünün ardından, 20 Şubat 1963 günü, yaklaşık 14.000 öğretmenin katılımıyla, Büyük Eğitim Mitingi düzenlendi.

TÖDMF, ancak 1969 yılında Kayseri'de başlayan ve Ankara'da tamamlanan 22. Kurultay'ında kendisini feshetme ve mallarını TÖS'e devretme kararı alabildi.

1 F. Özberk (2012), *Ortakçının Oğlu Talip Apaydın*, İstanbul, Kaynak Yayınları, s. 116.

TÖDMF'ye bağlı yerel dernek ve bunların toplam üye sayıları aşağıdaki çizelgede sunulmaktadır:

Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu'nun Üye Sayıları

Yıl	Bağlı Dernek Sayısı	Üye Sayısı
1948	32	8.000
1951	Bilgi yok	11.000
1955	Bilgi yok	15.000
1958	Bilgi yok	12.000
1960	112	18.500
1962	Bilgi yok	21.000
1963	317	41.000
1964	413	60.000
1965	446	65.752
1966	462	72.000
1967	417	Bilgi yok

Köy öğretmenleri ayrı örgütleniyor

1950'li yıllarda öğretmenler arasında etkisini giderek artıran bir örgütlenme ise köy enstitüsü mezunu öğretmenlerin kurdukları derneklereydi.

Köy enstitüsü mezunu öğretmenler, TÖDMF bünyesindeki yerel derneklere üye olmadıkları çeşitli zorluklarla karşılaşmışlardır.

Köy enstitüsü mezunu Ali Bozkurt, yaşadıklarını şöyle anlatmaktadır:

Derneğe gitmek istememizin asıl nedeni, Demokrat Parti'nin yönetime gelmesiyle Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenlere karşı sürdürülen baskı ve sindirme politikası idi. Bu politika bazı meslektaşlarımız ile öğretmen derneklerini de bizlere karşı cephe alma konumuna getirmişti. Başta İstanbul'da bulunan bir öğretmen derneği olmak üzere, yurdumuzun çeşitli yerlerinde bulunan bazı derneklerin, Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenleri derneklere üye kaydetmediklerinin haberlerini alıyorduk. İşin daha da kötüsü, İstanbul'daki derneğin giriş kapısında, "Bu derneğe Köy Enstitüsü mezunları giremez" yazılmış olmasıydı.²

Köy enstitüsü mezunu öğretmenler, 1949 yılında Ege Bölgesi Köy Öğretmenleri Derneği'ni kurdular. Bu dernekler daha sonra diğer bölgelerde de yaygınlaştı ve Köy Öğretmenleri Dernekleri Federasyonu oluşturuldu.

Ege Bölgesi Köy Öğretmenleri Derneği Tüzüğü'ne göre, örgütün amacı ve derneğe giriş koşulları şöyleydi:

² A. Bozkurt (2000), *Anılar 2*, Ankara, Eğitim-Sen Yay., s. 7-8.

Konu ve Amaç. Madde 2- Esas meslekleri öğretmenlik olanların her türlü fikirsel gelişmelerine yardım etmek, karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma esasları dâhilinde teşkilât kurmak ve bu suretle öğretmenlik mesleğinin yükselmesine hizmet etmektir.

Derneğe Giriş. Madde 3- Menşei köy enstitüsü olan ve on sekiz yaşını bitirmiş bilimum öğretmen, gezici öğretmen ve başöğretmen, ilköğretim müfettişleri ile Milli Eğitim'in diğer işlerinde görevli bulunan memurlar derneğe üye olabilirler. Bu vasıfları taşıyanlar dernekçe bastırılmış üyelik beyannamesini usule göre doldurarak kaydedilirler.³

Köy Enstitüsü mezunu öğretmenler, 1950'li yılların ortalarından itibaren TÖDMF üyesi derneklere alınmaya ve burada yönetimde ağırlıklı olarak temsil edilmeye başladılar. Bu birleşme ile birlikte öğretmen hareketi bir bütün olarak radikalleşti.

Türkiye Köy Öğretmen Dernekleri Federasyonu'nun 29-30 Ağustos 1964 günleri İzmir'de yapılan 6. Genel Kurulu'nda "Tahsin Yücel, Köy Öğretmenleri Sendikası'nın kurulmasını savundu. Kanun çıkmasa da Köy Öğretmenleri Sendikası kurulması ittifakla kabul edildi. Zaten sendika tüzük tasarısı hazırды."⁴ 1965 Temmuz'unda Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) kurulunca, Köy Öğretmen Dernekleri ve federasyonu olan Türkiye Köy Öğretmen Dernekleri Federasyonu, kendilerini feshettiler."⁵

Yolun izin olmadığı, gazetenin gitmediği, radyonun bile yaygın olmadığı birçok köydeki tek kamu görevlisi ve tek aydın, bu gencecik öğretmenlerdi. Köyde yaşamın çok zor olduğu 1950'li yıllarda yirmi yıl süreyle köylerde çalışmak zorundaydılar. Köylü çocuğu olmaları ve köy enstitülerindeki eğitimleri sırasında direnme ve dayanma güçlerinin daha da geliştirilmiş olması, hem bu koşullara hem de daha sonraki yıllarda karşılaştıkları sürgün ve saldırılara karşı durabilmelerine katkıda bulundu. İlk yıllardaki ücretleri, öğretmen okulu mezunlarının aylıklarının çok altındaydı. Öğretmen okulu mezunu öğretmenler, köy enstitüsü mezunlarına tepeden bakıyordu. Köy enstitüsü mezunlarının önemli idari görevler üstlenmesi de uzun süre engellendi. Bu özellikler, köy enstitüsü mezunu genç öğretmenlerin önce öğretmen dernekçiliğinde, ardından da öğretmen sendikacılığında çok önemli görevler üstlenmelerine yol açtı. Köy enstitüleri kapatıldı; ancak onların yerine oluşturulan öğretmen okullarında da köy enstitülerinin geleneği yıllarca devam etti. Bu öğretmen okullarından mezun olan öğretmenler de benzer anlayışları benimsedi. Köy enstitülük mayası tuttu.

Fakir Baykurt, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Numaralı Askeri Mahkemesi'nde 9 Ekim 1971 günü verdiği ifadede öğretmenin görevlerine ilişkin şu görüşleri belirttiyordu:

3 Ege Bölgesi Köy Öğretmenleri Derneği Tüzüğü (1949), İzmir.

4 İmece dergisi (Kasım 1964), S. 43, s. 32.

5 A. Bozkurt (2000), *Anılar 2*, 2000, s. 8-9. Ege Bölgesi Köy Öğretmenleri Derneği konusunda ayrıntılı bir çalışma için bkz. M. Şahin (2014 Bahar), "Türkiye'de Öğretmen Örgütlenmelerine Bir Örnek: Ege Bölgesi Köy Öğretmenleri Derneği", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, c. XIV/28, s. 307-328.

Fakir Baykurt, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Numaralı Askerî Mahkemesi'nde.
9 Ekim 1971

Öğretmenler, suya sabuna dokunmayan, halkın işine yaramayan bilgilerle çocukların kafasını doldurmaktan vazgeçip köylünün, işçinin, yani bütün toplumun, bütün ülkenin ihtiyaç duyduğu bilgileri, beceri ve alışkanlıkları kazandırmanın, Cumhuriyet'in kökleşmesi ve yaşaması için gerekli devrimci tavrı yaratmanın yolunu bulmalıdır.⁶ Millî Eğitim Bakanlığı; plan ve programları mutlaka kendi eğitimcilerimiz tarafından yapılmış; amaçları, kaynakları ve yönetimi kesin olarak ulusal eğitim düzenini kurmak zorundadır. Bu konuda öğretmenler, Bakanlık üzerinde demokratik baskı göstermelidir.⁷ Yürürlükte bulunan ilk ve orta dereceli okul müfredat programlarının başında "Türk Millî Eğitiminin Amaç ve İlkeleri" yer alır. Bu programlar, geçtiğimiz dönemlerde, yabancı uzmanların da katılımıyla birkaç kez törpülenmiştir! Gene de toplum ve ülkemiz için hayli yararları kalmıştır.

Türk Millî Eğitiminin amaç ve ilkelerine göre yetiştirilmiş öğrenci, "Atatürk devrimlerine bağlıdır", "ulusal kaynakları korur, değerlendirir ve geliştirir", "içinde bulunduğu koşulları sürekli olarak iyileştirmeye çalışır", "genel refahın bilimsel çalışma ve ilerlemelerle sağlanacağını kavrar", "toplum olaylarıyla ilgilenir ve toplum çıkarlarını kişisel çıkarların üstünde tutar", "üretim, tüketim ve dağıtım ile ilgili temel bilgileri öğrenir", "her kazancın emek karşılığı olması gerektiğine inanır." (...)

Okul müfredat programları amaç ve ilke olarak bunları yazmasaydı

da geri ve yoksul bir ülkede öğretmenlerin bu görevleri yapmakla yükümlü olduğunu kabul etmek gerekir. Akli başında hiç kimse bunun aksini savunamaz. Köylere kadar uzanmış tek kamu görevlisi ve aydın olan öğretmenler görevlerini böyle anladıkları ve çalıştıkları için değil, bu anlayışlarını yeteri kadar ısrarla uygulamadıkları, bunu başarma yolunda yeteri kadar kurban vermedikleri için kınanmalı ve sorguya çekilmelidir. Çünkü gerek öğretmenlerimizin gerekse sendikamızın bu doğrultudaki görevleri yeterince yapmış olduğunu savunmak olanaklı değildir. Toplum ve ülkemizin "irfan ordusu" olan öğretmenler, arkasız kalsa, müttelikleri tarafından terk edilse de çok çaba göstermeli, çok kurban vermeliydiler.⁸

Eğer bir sendika; her türlü dış ve iç asalak tarafından madenleri, petroleri sömürülen, maliyesi cansızlaştırılan, kalkınması geciktirilen, halkının yarısından çoğu okuma yazma bilmez ve eğitimsiz, bu yüzden üretimi çok düşük, dışarıdan aldıkları pahalı, sattıkları sürekli ucuz gelen bir ülkede kurulmuşsa, bu sorunlar çözümlenmedikçe, onun kendi üyelerine yeni ekonomik ve sosyal haklar sağlaması hayaldir. (...)

Asıl sorun: Üretimin artırılması ve sömürünün önlenmesidir. Bunlar yapılmadıkça, bir yanlı olarak "sağlanan" ekonomik ve sosyal hakların maaşının, ücretinin yaşamında fazla anlamı yoktur.⁹

6 F. Baykurt (1994), *İfade, TÖS Savunması*, Ankara, Eğitim-İş Yay., s. 62.

7 F. Baykurt (1994), *age.*, s. 64.

8 F. Baykurt (1994), *age.*, s. 116.

9 F. Baykurt (1994), *age.*, s. 108.

1960'larda işçi ve memur eylemleri

1965-1971 dönemi Türkiye'nin çok çeşitli eylemlerle tanıştığı ve sarsıldığı yıllardı.

1961-1971 dönemi, Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin ülke çapında ve tüm iş kollarını kapsayacak biçimde gerçekleştirdiği eylemlerle doludur. Yasal grevler ise ikincil önemdedir.

1961 yılının en önemli eylemi, İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'nin sendikal haklar için 31 Aralık günü İstanbul'da düzenlediği Saraçhane Mitingi'di. Miting, 31 Aralık 1961 günü Saraçhane Meydanı'nda yapıldı. İstanbul'da ilk defa yaklaşık 100.000 kişilik bir işçi mitingi gerçekleştirildi.

Türk-İş, 22 Aralık 1962 günü Ankara'da komünizmi telin mitingi düzenledi. Tandoğan Meydanı'nda gerçekleştirilen mitinge ülkenin çeşitli yörelerinden gelen 20.000 dolayında işçi katıldı. İşçilerin taşıdığı pankartlarda şunlar yazıyordu:

Türk âleminin en büyük düşmanı komünizmdir, her görüldüğü yerde ezilmelidir", "Her şeyden önce vatan", "Komünizm insanlığın baş belasıdır", "Hür dünyadan komünizm mezalimi altında hürriyet diye inleyenlere selam", "İnsanlık idealinin bekçisi ve koruyucusu NATO ve CENTO'yu destekliyoruz", "İslamiyet komünizmi reddeder", "Kızıl Moskofa lanet", "Ezan sesleri Moskof nefesini keser", "Demokrasi cennet, komünizm cehennemdir."

Miting sırasında Ankara Gazeteciler Sendikası Başkanı Beyhan Cenkçi ve tabii senatörlerden Mucip Ataklı, konuşmalarından komünizmin yanı sıra faşizmden de söz edince, belirli gruplar tarafından protesto edildi ve "Faşizm yok, komünizm var" sloganı atıldı.¹⁰

İşçiler aynı gün İstanbul ve İzmir'de de yürüyüş yaparak komünizmi lanetlediler.¹¹

24 Ağustos 1969 günü ise Ankara'da Türk-İş tarafından sosyal sigorta hakları için bir miting yapıldı. 1960'lı yılların başlarında çeşitli iş yerlerinde sakal boykotları yapıldı. 1960'lı yıllarda İzmir ve Adana gibi illerde aracılara, kasaplara ve manavlara karşı et ve sebze boykotları düzenlendi.

Bu dönemin ilginç ve önemli eylemlerinden biri, Fukara Tahir olarak tanınan Tahir Öztürk'ün başkanlığındaki Yapı İşçileri Federasyonu'nun örgütlediği 5.000 dolayındaki inşaat işçisinin 3 Mayıs 1962'de TBMM'ye yaptığı yürüyüş (Açların Yürüyüşü ve İşsizlerin Yürüyüşü).

1962 yılında Beyoğlu, Üsküdar ve Eminönü mahalle bekçileri, Kuledibi'nden Taksim'e yürüdü.

1963 yılında Kavel işçilerinin otuz altı günlük direnişi, işverenin 1963 yılında ikramiye ödememe ve

¹⁰ Cumhuriyet gazetesi (23.12.1962).

¹¹ Yeni İstanbul gazetesi (23.12.1962).

1968 yılının ilginç olaylarından biri, sendikal mücadelede tüketici boykotunun kullanılmasıydı. Kimya-İş Sendikası'nın örgütlü olduğu İstanbul'da Birleşik Alman İlaçları Ltd. Şti.'nde işveren 17 Şubat 1968 günü iş yerinde çalışan sendika yöneticilerini, temsilcilerini ve bazı sendika üyelerini işten çıkardı. Kimya-İş Sendikası da şirket tarafından üretilen ilaçların tüketilmemesi için bir kampanya başlattı. Bu kampanyaya Maden-İş Sendikası da katıldı.¹² Ancak bu kampanyanın bir etkisi herhâlde olmadı.

1968 yılından başlayarak, üniversite öğrencilerinin boykot ve işgallerinden büyük ölçüde etkilenen fabrika işgalleri dönemi yaşandı. 1968-1969 yıllarında şu iş yerleri işçilerce işgal edildi:

Akiş Dokuma, Altınel Pres, Bell Kimya, Çelik Halat, Deniz Nakliyat, Alpogut Kömür İşletmesi, Derby Lastik, Diyarbakır Belediyesi, Emayetaş, Gabriyel Gavriyelolu Dokuma, Güven Boya ve Apre Kavel Kablo, Krom Manyezit, Perşembe Fındık Tarım Satış Kooperatifi, Singer, Tekel Çamaltı Tuzlası, Executor Gemisi, Türk Demir Döküm, Yarımca Seramik, Şehzadebaşı Sineması ve Şişli'deki Ekmek Fabrikası.¹³

¹² *Ant* dergisi (20 Şubat 1968), S. 60, s. 3.

¹³ 1960-1969 grev ve grev dışı eylemlerin ayrıntılı dökümü için bkz. C. Koç - Y. Koç (1999), "Türkiye'de 1960-1969 Döneminde İşçi Sınıfı Eylemleri," *Türk-İş Yılığ* '99, Cilt 1, 1997'den 1999'a Değişimin Dinamikleri, Ankara, Türk-İş, s. 597-639; 1963-1968 dönemi grevlerinin dökümü için bkz. K. Fişek (1969), *Türkiye'de Devlet-İşçi İlişkileri Açısından Devlete Karşı Grevlerin*

ücretleri düşürme kararına karşı, Türkiye Maden-İş Sendikası'nın ve işçilerin Anayasa'da yer alan grev hakkını kullanmalarıydı.

1960'lı yıllarda kamu çalışanları içinde öğretmenler özellikle faaldi. Türkiye Öğretmen Dernekleri Millî Federasyonu tarafından 20 Şubat 1963 günü Ankara'da düzenlenen Büyük Eğitim Mitingi, iki yüz doksan iki öğretmen derneğinin desteği ve 14.000 dolayında öğretmenin katılımıyla gerçekleştirildi.

1965 yılında Ereğli Kömür İşletmesi Kozlu Bölgesi'ndeki işçiler büyük bir eylem başlattı. İki işçinin vurularak öldürüldüğü olaylar ancak büyük çabalar sonucu engellenebildi. Bu eylemde de sorun iş yerinde primlerin dağıtılması sırasında mühendisler fazla pay verilmesiydi. Diğer bir deyişle, eylemde hedef, sermayedar sınıf veya hükümet değil, işçi sınıfının "memur" statüsünde istihdam edilen mühendis kesimiydi.

1966 Paşabahçe grevinin ise DİSK'in kurulmasında (genellikle abartılan) bir etkisi oldu.

Çorum Belediyesi'nde çalışan ve Türk-İş'e bağlı Genel-İş Sendikası'na üye işçiler işten çıkarılınca, 1966 yılı Temmuz-Ağustos aylarında Çorum-Ankara-İstanbul yürüyüşü gerçekleştirildi. Manisa Belediyesi'nde çalışan Genel-İş üyesi işçiler de 1967 yılı Temmuz ayında Manisa-Ankara yürüyüşünü yaptı.

İşgallerin amacı, iş yeri sorunlarının çözülmesi ve iş yerinde sendikal hak ve özgürlüklerin önündeki engellerin kaldırılmasıydı. İşgallerin siyasal bir amacı yoktu. İşgallerin en ilginçlerinden biri de Alpagut Kömür İşletmesi'nde gerçekleşti. Çorum Özel İdare Müdürlüğü Alpagut Kömür İşletmesi'nde çalışan ve Çorum ve Havalisi Birleşik Maden İşçileri Sendikası üyesi olan yedi yüz seksen altı işçi, ücretlerini aylarca alamayınca 1969 yılı Haziran-Temmuz aylarında üretime ve yönetime el koyarak, satıştan elde ettikleri gelirle işçi alacaklarını ödediler.

27 Kasım 1969 günü Ankara'da polisler boykota gitti. Boykot gerekçelerinden biri, "İktidarın değil, halkın polisi olmak istiyoruz" idi.¹⁴

Türkiye Personel Sendikaları Konfederasyonu'na (TÜRK-PERSEN) bağlı on bir kamu personeli sendikasının 28 Aralık 1969 günü İstanbul'da düzenlediği yürüyüş Hürriyet Meydanı'nda başladı ve 5.000'den fazla memur Sultanahmet Meydanı'na kadar yürüdü.¹⁵ TÜRK-PERSEN 17 Ocak 1970 günü de Ankara'da bir miting düzenledi.¹⁶

29 Aralık 1969 günü gerçekleşen Gamak olaylarında Şerif Aygün vurularak öldürüldü. Grevlerde, mamul madde çıkışını ve hammadde girişini önlemek amacıyla yapılan müdahaleler sırasında olaylar yaşandı. Yapı İşçileri Sendikası'nın Aliğa Petrol Rafinerisi inşaatında başlatılan grevi sırasında 22 Ağustos 1970 günü ise Necmettin Giritlioğlu öldürüldü.¹⁷

15-16 Haziran olayları bu hareketlenmenin zirvesiydi.¹⁸ 15-16 Haziran 1970 gösterileri, çeşitli açılardan Türkiye işçi sınıfı tarihinin en önemli eylemlerinden biridir. Eylemin amacı veya programı, siyasaldı. TBMM'de görüşülmekte olan bir tasarının içeriği yeterince bilinmese bile, "Bunlar sendikaları kapatmaya gidiyorlar" gibi bir anlayışla değerlendirilmiş ve buna tepki gösterilmişti. 15-16 Haziran eylemcilerinin programı çok netti. Millet Meclisi'nde kabul edilen metnin Cumhuriyet Senatosu'nda reddedilmesi isteniyordu. Bu anlamda talep olarak, o tarihe kadar Türkiye işçi sınıfı tarihinin en ileri taleplerinden biriydi. 15-16 Haziran'da bu talep ifade edilirken önemli olan nokta, işçinin önemli bir bölümünün Cumhuriyet Halk Partili ve Adalet Partili olmasıdır. Ancak bu işçiler, Adalet Partisi'nin ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin olumlu oy verdiği tasarıya karşı sınıf kimliği ve bilinciyle hareket ettiler; destekledikleri, oy verdikleri siyasal partinin çizgisini izlemediler. Onlarla ters düşen bir sınıf çizgisi içine girdiler. Bu da bu eylemi Türkiye işçi sınıfı tarihinde ön plana çıkaran nedenlerden biridir. İlk kez 15-16 Haziran'da çeşitli iş kolları ve illerdeki 100.000 dolayında işçi, iş yeri sorunlarını aşarak ortak bir eylem gerçekleştirdi.

1970 yılı Kasım ayında Adana'da Bossa fabrikasındaki işgal eylemi ve çatışmanın ardından, işçi eylemlerinde üç-dört yıl süren bir sessizlik yaşandı.

Gencay Şaylan ve Erkan Oyal'ın yaptığı bir araştırmaya göre, 1965-1971 döneminde memur sendikaları otuz yedi kez protesto yürüyüşü düzenledi.¹⁹ Çalışma Bakanlığı verilerine göre, 1963-1971 döneminde en fazla sayıda işçinin greve çıktığı yıl, 21.156 işçiyle 1970 yılı ve grevde geçen iş gününün en yüksek olduğu yıl, 430.000 iş günüyle 1966 yılı idi.

Kritik Tahlili, Ankara, AÜ SBF Yay. No. 274; 1963-1971 dönemi grevlerinin analizi için bkz. Ş. Güzel (1984), *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul, İletişim Yay., s. 1860-1862.

14 S. Genç (1971), *12 Mart'a Nasıl Gelindi*, Ankara, İleri Yay., s. 284.

15 *Ant* dergisi (6 Ocak 1970), s. 158.

16 *Ant* dergisi (20 Ocak 1970), s. 160, s. 4.

17 İ. Demir (1980, S. 57-67), *Grev ve Direnişler Üzerine Anılar-Deneyler, İşçi Sınıfı Mücadelesinden Bir Kesit, 1962-1975*, İstanbul.

18 15-16 Haziran olaylarıyla ilgili olarak bkz. C. Koç - Y. Koç (2008), *DİSK Tarihi, Efsane mi, Gerçek mi?*, Ankara, Epos Yayınları, s. 136-166.

19 G. Şaylan - E. Oyal (1971), *Türkiye'de Memur Sendikacılığı*, Ankara, TODAİE Yay., (Çoğaltma).

TÖS'ün Kuruluşu

TÖDMF, 1961 Anayasası'nda öngörülen memurlara sendikalaşma hakkının verilmesi üzerine çalışmalarına başladı. Sendikalaşma yönünde harekete geçen TÖDMF, 1962'de Aydın, 1963'te Antalya ve 1964'te Eskişehir kurultaylarında, kanun çıkar çıkmaz kurulacak sendikanın hazırlıklarına yönelik atılacak adımları belirledi (Baykurt, 1969: 22-23). Memurlara sendikalaşma hakkı veren 1965 tarihli 624 Sayılı Devlet Personeli Sendikalar Kanunu çıkınca, TÖDMF tarafından önceden hazırlıkları sürdürülen tüzüğe son şekli verildi. Ulusal çapta kurulacak sendikanın merkezi Ankara olmak üzere il ve ilçelerde şubeler açarak faaliyetlerini yürütmesi öngörüldü. Öğretmen arkadaşlarının ısrarlarına dayanamayıp başkan olması yönündeki teklifi kabul eden Fakir Baykurt'un öncülüğünde, öğretmenlerin örgütlenme tarihinin en önemli ve etkili sendikası olan TÖS, 8 Temmuz 1965'te TÖDMF içinden gelen 92 öğretmen tarafından kuruldu.

Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu'na dayalı kurulan TÖS'ün kuruluş amaçları arasında; üyelerinin ekonomik ve sosyal haklarını kazanma, koruma ve geliştirilmesine katkıda bulunmak ve bu amaçla çalışmalar yapma gibi ibareler yer almıştır. TÖS kuruluş dönemlerinde TÖDMF'den de alınan destek ile 252 şube ve 21.000 üye sendikal yaşama derhal başlamış kapanış tarihine kadar (1971) 522 şube ve 72.000 üyeye ulaşmıştır (Altunya, 1998,79). TÖS, bu dönemde öğretmen boykotları, yürüyüşler, eğitim şuraları ve kendi üyelerine dönük eğitici etkinlikler yaptı. Bu dönemde kurulan bir diğer sendika da 12 Temmuz 1965 tarihinde Ankara'da kurulan "Türkiye İlkokul Öğretmenleri Sendikasıdır" (İLKSEN). Bu sendika, daha sonra, "İstanbul İlkokul Öğretmenleri Sendikası" ile birleşerek "Türkiye İlkokul Öğretmenleri Federasyonu"nu oluşturdu.

TÖS üyelerinin sorunlarına çözüm aramanın ötesinde "yurt sorunları" ile yakından ilgilendi; bu konularda yalnızca kendi üyelerini değil, aynı zamanda tüm emekçi sınıf ve tabakaları bilinçlendirmeye, "uyandırmaya" çalıştı. Hatta dünya sorunlarıyla yeterince ilgilenmediği için de eleştirildi.

Büyük Eğitim Yürüyüşü

Önce Balıkesir öğretmenleri 2 Şubat 1969 tarihinde bir yürüyüş düzenledi. Ardından 15 Şubat 1969 Büyük Eğitim Yürüyüşü oldu. Yürüyüşün nedenleri şöyle ifade ediliyordu:

15 Şubat Büyük Eğitim Yürüyüşü, yaygın bir modaya ayak uydurmak için yapılmış değildir. Bu hareket, Türkiye'de öğretmen topluluğunun sabrının tükenmiş olduğunun ve bir kitle patlamasının arifesine geldiğinin belirtisidir.²⁰

TÖS ve TÖDMF Genel Merkezleri'nin 25 Ocak 1969 tarihli ortak genelgesinde, eylemin amacı şu şekilde ifade ediliyordu:

20 TÖS (1969), *Büyük Eğitim Yürüyüşü*, Ankara, s. 5. Ayrıca bkz. *İmece* dergisi (Mart 1969), s. 95.

Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) önderliğinde; eğitim sistemini protesto etmek amacıyla Ankara Tandoğan Meydanı'nda Büyük Eğitim Yürüyüşü düzenlendi. DİSK tarafından da destek verilen yürüyüşe; öğretmen örgütlerinden 21.400 kişi; diğer kuruluşlardan gelenlerle birlikte toplam 40.000 kişi katıldı. Saat 13.30'da başlayan yürüyüşte öğretmenler; 'Halkımızı sömürüden kurtaracağız' diyerek and içtiler

Yürüyüşe, öğretmen örgütlerinden 21.400 kişi, diğer kuruluşlardan gelenlerle birlikte toplam 40.000 kişi katıldı.

Katılımcılar Tandoğan Meydanı'nda toplandı. Anıtkabir ziyaret edildi. Tertip heyeti adına Anıtkabir özel defterine şunlar yazıldı:

Huzurunuzda bulunan biz Devrimci Türk Öğretmenleri, ulusumuzu geri kalmışlıktan kurtarmak için var gücümüzle çalışacağız. Halkımızı dış ve iç sömürüden kurtaracağız. Ülkemizi senin gösterdiğin yönde üretim ve yönetim aşamalarına ulaştıracağız. Bütün karşı güçlere rağmen tarihsel görevimizi başarıyla yapacağımıza ant içeriz.

Anıtkabir'den dönenler yeniden Tandoğan Alanı'nda toplandı. İstiklal Marşı söylendi. Saygı duruşunda bulunuldu.

Mitingde ilk konuşmayı, yeni tertip heyeti başkanı tabii senatör Mucip Ataklı yaptı. Arkasından Fakir Baykurt konuştu. Daha sonra da Kenan Keleş, Ahmet Kaya Turan, Gülten Gönenç, Nedim Şahhüseyinoğlu, Şihça Yavuz konuşma yaptı; Mehmet Başaran da kendi yazdığı bir şiiri okudu. Ardından yürüyüş başladı. Samanpazarı üzerinden Dikimevi'ne ve oradan Gürsel Meydanı'na ulaşıldı.

Büyük Eğitim Yürüyüşü'nde şu sloganlar kullanıldı:

1.000 Danıştay'a dava açmak zorunda kalan öğretmen. 12.000 okulsuz köy, 2.000.000 okula gidemeyen çocuk. 13.000 okulsuz köy. 14.000.000 okuma bilmeyen vatandaş. 500 TL öğretmen aylığı. Adalette yargı, yaramıza sargı. Aynı işe farklı para, yüreklere yara. Bağımsız maliye, özgür eğitim. Bakan nutuk çeker, 13.000 köy okul bekler. Bakanın yükü çokmuş, kıyım olmasa işi yokmuş. Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar. Biz halkız. Borçla geldik Ankara'ya, nifak sokmayın araya. Çağdaş bilim ve eğitim esaslarına aykırı eğitim ve

öğretim yerleri açılmaz (Anayasa, mad. 21). Devrim için eğitim. Devrimciyiz biz, siz necisiniz? Edirne Hakkâri, öğretmenin iş yeri. Emeğe denk, yemek. Ertem'in eğitim reformu, yüz puanlı not, diploma ticareti. Grevsiz görev olmaz. Hak dedik, hukuk dedik; validen tokat yedik. Hak isteyen atılmaz, böyle bakanlık yapılmaz. Halk yolundakilere evet, olmayanlara hayır. Halkçı olmayan, devrimci olamaz. Halktan yana demek, ona hizmet edebilmek. Hep çobanın çocuğu çoban, ağanın çocuğu ağa, beyin çocuğu bey mi olacak? Hepimizi sürmeye harcırahınız yetmez. Herkes bilimi serbestçe öğrenme ve öğretme hakkına sahiptir (Anayasa, mad. 21). Herkesin eşit işe karşı eşit ücret hakkı vardır (İnsan Hakları, mad. 23). Herkesin sosyal güvenlik hakkı vardır (İnsan Hakları, mad. 25). İktisadi ve sosyal hayat insanlık haysiyetine yaraşır bir hayat seviyesi sağlama amacına göre düzenlenir. İlköğretim yasası var, kendisi yok. İlköğretime 780.000.000 verilmesi yasa emriyken neden 210.000.000? İş içinde, iş için eğitim. İş içinde, iş ile, iş için eğitim. Kanunu sekiz yaşında, köy okulu tamtakır. Kanunu sekiz yaşında, Okul Sağlık Örgütü nerede? Kanunu sekiz yaşında, yetiştirici ve tamamlayıcı kurslar ve sınıflar bakanlık dosyasında. Kendimize maaş değil, halkımıza aş isteriz. Ne Amerikan ne Rus; yabancı uzmana kökten karşıyız. Nutuk değil, hukuk. Okulsuz köy ar olmalı, memur halka yar olmalı. Okulsuz köy okumalı, memur halka yar olmalı. Öğretmen halk el ele. Öğretmene "sapık" denemez; bizden kopan bize dönemez. Öğretmene saygı, Anayasa'ya saygı. Öğretmeni bakan atar, halk başına basar. Öğretmeni halktan koparmağa çalıştık, çalışan yabancı değil bakan. Öğretmeni süren sürünür. Öğretmenin bakanı var; göreni yok. Örgütümüz sarı değil, bu yürüyen sürü değil. Özel sektöre 2.800.000.000 TL; öğretmene, eğitime kaç? Politikacıya övgü, öğretmene sövgü. Sinop'ta Avni Bayrak, Çayırılı'da Basri Aydın, kim bunlar bir soraydın. Suç yaratır müfettiş, bu ne biçim iş? Suya sabuna dokunmazmış; pise bak. Sürgünün yol parası, hazinenin yarası. Topraksız köylünün okulu olmaz, adaletsiz idarenin aklı olmaz. Türk öğretmeniyiz biz, iş birlikçi değiliz. Unvana değil, insana saygı. Üretim olmayan yerde eğitim yoktur. Vatan savaşta halkın, barışta efendilerindir. Yabancı'nın sütü, öğüdü, ikisi de kötü. Yabancı'nın yardımı, can evine saldırı. Yaşasın hak, güvenimiz halk. Yürüyüş halk için.²²

TÖS İkinci Başkanı İ. Safa Güner'in yaptığı konuşmayla miting bitirildi. Mitingin sonunda şu ant hep birlikte okundu:

*Devrimci Türk öğretmeni olarak
Ulusumuzu
Geri kalmışlıktan kurtarmak için
Hep birlikte
Var gücümüzle çalışacağız.
Halkımızı, iç ve dış sömürüden kurtaracağız.
Ülkemizi, Atatürk'ün gösterdiği yönde
İleri üretim ve yönetim aşamalarına ulaştıracağız.
Bütün karşı güçlere rağmen, tarihsel görevimizi
Başarıyla yapacağımıza ant içeriz.*

22 TÖS Gazetesi (5.3.1969), s. 26, TÖS Gazetesi (20.3.1969), s. 27; TÖS (1969), *Büyük Eğitim Yürüyüşü* (15 Şubat 1969), Ankara, s. 46-48.

15-16 Haziran gibi
Büyük Eğitim
Yürüyüşü de
Türkiye emekçi
sınıfları açısından
çok önemli bir
eylendi

Mitingin sonunda gençler, Kızılay'a yürüme çağrısı yaptı ancak TÖS adına Hürrem Arman, Büyük Eğitim Yürüyüşü'nün sona erdiğini tekrarladı.

Yürüyüşün ertesi günü, 16 Şubat 1969'da, İstanbul'da emperyalizme ve sömürüye karşı düzenlenen yürüyüşe Taksim'de saldırdılar. Kanlı Pazar adı verilen olayda Ali Turgut Aytaç ve Duran Erdoğan bıçaklanarak öldürüldü. Bu yürüyüşten sonra Mersin öğretmenlerinin 1970 yılı Kasım ayında, Eskişehir öğretmenlerinin de 10 Ocak 1971 tarihinde yürüyüşleri oldu.

Büyük öğretmen boykotu

TÖS'ün İLKSEN ile birlikte 15-18 Aralık 1969 tarihlerinde gerçekleştirdiği Büyük Öğretmen Boykotu, Türkiye işçi sınıfı tarihinin ilk genel grevidir. Öğretmenler, kamu görevlilerinin grev yapmasının bile yasak olduğu koşullarda, adını "boykot" koyarak genel grev yaptılar. Bu genel greve, o tarihte çalışan 170.000 dolayında öğretmenin 109.000'i katıldı. Bu genel grev, 15-16 Haziran 1970 olaylarından da DİSK'in 16-19 Eylül 1976 DGM Direnişi'nden de daha etkili ve başarılı oldu.

Büyük Öğretmen Boykotu, öğretmenlerin artan sorunlarına, öğretmenlere yönelik saldırılara ve özellikle de 8 Temmuz 1969 günü TÖS'ün 2. Olağan Genel Kurulu sırasında Kayseri'de TÖS'lüleri yakma girişimine bir yanıt olarak gündeme geldi.

Öğretmen boykotu gerçekte iki-üç yıllık bir sürecin sonucunda ortaya çıktı. İlk direnme kararı 1967 yılında alındı:

Direnme Kararı, 22 Ekim 1967 Pazar günü Antalya'da sekiz ilden toplanan 2.000 kadar öğretmenin katılımıyla alınmış, 29 Ekim 1967'de Ankara'da kesinleşmiştir. Hatırlanacağı üzere, 1967 Eylül ve Ekim ayları öğretmen kıyımının çok yoğun olduğu aylardır. Yurdun birçok yerinde öğretmenler haksız olarak, savunmaları bile alınmadan oradan oraya sürüldüler.²³

Ardından Ankara'da yapılan toplantıda bu karar daha kapsamlı hâle getirildi:

Merkezimiz, TÖDMF Genel Merkezi ve Antalya'daki örgütlerimizle birlikte bir bölge toplantısı düzenlendi. Bu toplantıya genel başkanla birlikte, İkinci Başkan İ. Safa Güner, Yürütme Kurulu Üyeleri Ahmet Cenani ve Türkkaya Ataöv, Hukuk Bürosu Müdürü Nevzat Helvacı ile TÖDMF Genel Başkanı Bahri Savcı, Genel Sekreter İ. Hakkı Kaytanlı katıldılar. Antalya'da durum gözden geçirildi, sürülen öğretmenler ve bütün konuşmacılar konuştuktan sonra hazır bulunanların oy birliği ile Direnme Kararı verildi ve ant içildi: "Anayasa'ya, halkımıza ve demokratik eğitim ilkelerine bağlılıktan dönmeyeceğiz. Toplumun asıl kaynağı olan halkımızın mutluluğu ve yücelmesi için -her çeşit baskıya rağmen- bilinçle hizmete devam edecek, asla yılmayacağız. Bütün baskı girişimleri karşısında daima gücünü Türk halkından ve Anayasa'dan alan örgütlü ve kararlı Türk öğretmenini bulacaktır.

TÖS ve TÖDMF'nin genel yönetim ve yürütme kurulları Ankara'da toplanarak Antalya'da alınan Direnme Kararı'nı onayladı ve bunu ortak bir bildiri ile kamuoyuna açıkladılar.

1968 yılında TÖS'e ve TÖS üyelerine yönelik saldırılar yoğunlaşarak devam etti. TÖS 16 Şubat 1969 günü Ankara'da düzenlediği Büyük Eğitim Yürüyüşü ile hem bu saldırılara bir yanıt verdi ve öğretmenlerin gücünü sınamaya hem de epeyce riskli olan iş durdurma eğilimini frenlemeye çalıştı. Yürüyüş başarılı oldu ancak saldırılar daha da arttı. Yürüyüşün güçlendirdiği özgüven ise direnme eğilimini artırdı.

TÖS üyelerine yapılan baskılar özellikle büyük kentler dışında çok yoğundu. Bu koşullarda Erzurum, Kars, Mersin, Tarsus, Anamur, Silifke öğretmenleri boykot kararı aldı. Genel boykot için genel merkeze on gün süre tanıdılar.

Özellikle taşra örgütünden Genel Merkez'e büyük baskılar geliyordu. Bıçak kemiğe dayanmıştı.

23 TÖS (1969), age., s. 15.

TÖS öğretmenlere yönelik saldırı, baskı ve takibatlara karşı militan bir karşı çıkışla ilk büyük öğretmen boykotunu örgütlüyordu

Tam sekiz yüz öğretmeni, kadını, kızı, konuğu içinde bakanlık müfettişleriyle birlikte benzine bulayıp yakmaya kalkan serserilere onar gün ceza, bunu da paraya çevirip, erteleyip (...) Duyunca deli oldu öğretmenler. Erzurum öğretmenleri toplandı. (...) "Dadaşım, valla bizim sendikamızın genel merkezinde hiç iş yok! En iyisi başımızın çözümüne kendimiz bakalım" deyip, "Bağımsız olarak boykota gidiyoruz!" kararı aldılar. Tellediler genel merkeze: "Size on gün süre! On gün sonra biz gidiyoruz!" Ardından Kars şubemiz öğretmenlere çağrı çıkardı: "Haydin boykota, haydin boykota! Hem de TÖS'çü, İLKSEN'ci ayrılığı demeden boykota!" (...) Mersin, Tarsus, Anamur, Silifke öğretmenleri karar aldı. Sanki onların da derdi zoru genel merkez; on gün de onlar verdi.²⁵

Bu tarihte öğretmenlerin yaşam koşulları, TÖS Genel Başkan Yardımcısı Dursun Akçam'ın yaptığı basın toplantısında anlatıldı. TÖS 10 Aralık 1969 günü yayınladığı bildiriyle öğretmenleri boykota çağırdı:

Bütün öğretmenler boykota!.. Sayın Türkiye öğretmenleri ve kamuoyuna

Türkiye Öğretmenler Sendikası Genel Yürütme Kurulu, bayram için Fevzipaşa'dan Ankara'ya gelen Genel Başkan Fakir Baykurt'un başkanlığında bugün bir olağanüstü toplantı yaparak, bayram ertesi 15 Aralık 1969 Pazartesi'nden itibaren bütün Türkiye'de dört günlük bir ihtar boykotu yapılmasına karar vermiştir. TÖS Genel Merkezi, kararı telgraflarla şubelerine bildirmiştir. Boykot, ilk, orta, yüksek, bütün okullarda 15 Aralık 1969 Pazartesi sabahı başlayacak, 18 Aralık 1969 Perşembe akşamı bitecektir. Öğretmenler, 19 Aralık 1969 Cuma sabahı derslere başlayacaklardır.

sonucu ne olursa olsun, boykot yapılmalıydı. (...) TÖS'ün başvurduğu tüm uyarılara karşın, milli eğitim politikası yozlaştırılmaktadır, öğretmenlere yasal olmayan baskılar sürdürülmektedir.²⁴

TÖS Genel Merkezi, tabandan gelen bu eylem baskısı karşısında, geçmişte alınan kararlar doğrultusunda boykot kararı aldı. Fakir Baykurt, bu günlerdeki gelişmeleri anılarında şöyle anlatmaktadır:

24 T. Apaydın (2012), *Akan Sulara Karşı, Öğretmenlik Anıları*, Ankara, Öğretmen Dünyası Yay., s. 204.

25 F. Baykurt (2000), *Öğretmenin Uyanırma Görevi, TÖS Dönemi, 1965-1971*, Ankara, Eğitim-Sen Yay., s. 326-327.

TÖS Genel Yürütme Kurulu'nun kararı şöyledir:

Türkiye eğitiminin ve öğretmenlerinin, içinde bulunduğu bunalım dayanılmaz bir dereceye gelmiştir. Yabancı etkiler altında, sırtı halka dönük, eşitlikten uzak, tüketici, kalitesiz bir eğitim yıllardır, çocuklarımızı, halkımızı ve öğretmenlerimizi biktirmiştir. Bugüne kadar yapılan her uyarıyı ve düzeltici her uygulamayı, türlü çeşitli iftira ve bühtanlarla boğan iç ve dış çıkarıcılar, bu bakımsız ve perişan devlet eğitimi halkın çocuklarına bırakıp, kendi öz çocukları için özel okullar açmışlar ve açtırmışlardır. Yöneticilerimiz, kendi öz çocuklarını çoğunlukla dış ülkelerde okutmakta, oradan diploma aldılmaktadırlar. Sömürgeci ülkelerin yolladığı uzman, barış gönüllüsü ve üretim artığı bayat süt tozlarıyla ve bugünkü genel işleyiş ve görünüşüyle böyle bir eğitim, "millî" bir eğitim olma niteliğini yitirmiştir.

Bunun yanında, yurdun her köşesinde ve her dereceli okulunda çalışmakta olan yurtsever öğretmenlerimiz, sınıflara girmekten, sokağa çıkmaktan utanır hâle gelmişlerdir. Aldıkları ücret, her gün artan hayat pahalılığına yetişmek şöyle dursun, yaklaşmayı bile başaramamaktadır. Ayın on beşinden sonra öğretmen resmen aç ve yılın her ayında borçludur. Büyük çoğunluğu, resmî bilim kurumlarının 1968 Temmuz'u için saptadığı 1.941 lira aylık geçim derecesinden iki, üç, dört kat daha az aylık almaktadır. Bu yüzden mesleğini ve memleketini geçici olarak bırakıp Almanya'ya işçi olarak giden öğretmenler vardır.

Bunların sayısı, bizim saptayabildiğimiz kadarıyla 6.000'i aşkındır. Bu yüzden, bu kutsal mesleği bırakanların sayısı da, son birkaç yılda, 3.500'e çıkmıştır.

Gerek bu duruma gerekse eğitimin eksik, bozuk ve yanlış işleyişine çare bulmaya çalışan öğretmenler acımasızca cezalandırılmış, susup sinmeyenler, geceleyin çarşıdan evine giderken dövülmüşlerdir. Sürgünler, kıyımlar yeter görülmemiş, kışkırtılmış cahil yurttaşlara kongre ve lokaller bastırılmış, geçen yaz Kayseri'de olduğu gibi, mesleğin 800 resmî temsilcisi yakıtılmak istenmiştir. Dünyanın hiçbir yerinde görülmeyen bu ve bunun gibi çirkin saldırılara, Millî Eğitim Bakanı ve Başbakan ses çıkarmamış, öğretmenlerin temsil örgütüne bir geçmiş olsun bile dememişlerdir.

Bundan daha acı ve ağır olanı, haklı direncinde ve kutsal savaşında dağ başlarında yapayalnız, bakımsız, baskı altında ve bin bir tehlike içinde görev yapan öğretmene destek olan ve Anayasanın çizdiği sınırlardan çok geri olan bir kanunla çalışan sendikası, sanki kanun dışı bir kuruluş imiş gibi, horlanmış ve bugüne kadar resmen muhatap olarak alınmamıştır. Genel başkanı dahi bugün genel merkezden uzak bir yerde görev yapmak durumunda bırakılan bu temsil örgütü her fırsatta karalanmış, halkın gözünden düşürülmek istenmiştir. Hükümet, 5 Ekim 1966'da Paris'te imzaladığı "Uluslararası Öğretmenler Statüsü"nü öğretmenlerden ve kamuoyundan saklamış, oradaki yükümlülüklerinden hiçbirini uygulamamıştır. Özel sektörü desteklemek uğruna, Anayasaya aykırı olarak büyük milyonlar harcanmış, Personel Kanunu uygulaması için küçük milyonlar bulunamamıştır. Yıllardır sözü edilen "Millî Eğitim Mensupları Yardımlaşma Kurumu" Kanunu da çıkarılamamıştır. Üstelik bu kurumun kanun tasarısı üzerinde öğretmen temsilcilerinin görüşü de alınmamıştır.

Bu durumda, mesleğinin şerefini ve gururunu duyan ve hepsi de ağır ve oturaklı olan öğretmenlerimize yakışan tutum, önce dişlerini ve kemerlerini sıkmak, yetkili yöneticileri her fırsatta nezaket ve ciddiyetle uyarmak ve onların müzminleşmiş sorunlara çözüm getirmelerini beklemek olmalıydı. Bu yol çok denendiği hâlde, bu kapılar defalarca aşındırıldığı hâlde, yöneticiler harekete getirilemedi. Bundan sonra öğretmenlerimize düşen, başlarını kaldırmak, tarihin ve Türk milletinin önünde son sözünü söylemektir.

Çünkü:

Öğretmen yalvarmaz.

Öğretmen boyun eğmez.

Öğretmen el açmaz.

Öğretmen Almanya'ya, Hollanda'ya işçi çöpçü gitmez.

Öğretmen dövülmez.

Öğretmen yakılmaz.

Öğretmen kıyılmaz.

Öğretmen sürülmez.

Öğretmen ders verir.

Öğretmen eline teslim edilmiş çocukları ve milletin kendisini eğitir.

Öğretmen horlanmaz, öğretmene saygı duyulur...

Her milletin terbiyesinde var olan saygı kuralı, Türk milletinin terbiyesinde daha çok vardır. Bu kural, yöneticilere daha açık bir ifadeyle anlatılmalıdır. Artık buna ciddi olarak ihtiyaç ve zorunluluk vardır.

Bu yüzden biz Türkiye Öğretmenler Sendikası Genel Yürütme Kurulu, yurdun çeşitli yerlerinden başlayan boykotları disipline sokmak ve örgütümüze bağlı öğretmenlerimizin, üzerimizde yoğunlaşan baskılarını dikkate almak zorunda kaldık. Bu amaçla, aşağıdaki hususları bütün şubelerimize ve halkımıza duyurmaya oybirliğiyle karar verdik:

- 1) Bütün Türkiye’de ve her dereceli okulda öğretmenler, eğitimci ve eğitim görevi yapanlar, 15 Aralık 1969 Pazartesi sabahından 18 Aralık 1969 Perşembe akşamına kadar dört gün derse girmeyeceklerdir. Dersler 19 Aralık 1969 Cuma sabahı başlayacaktır.
- 2) Girişilen bu hareket, sembolik mahiyette bir ihtar boykotudur. İsteklerimiz dikkate alınmadığı takdirde, genel mahiyete ve daha uzun süreli fiilî durumlara gidilmesi, vakit geçirilmeden ayrıca düşünülecektir.
- 3) İsteklerimiz şunlardır:
 - a) Yetkili hükümet temsilcisi, yetkili temsilcilerimizle görüşmeyi ve sonunda bir ortak protokol imzalamayı kabul ve beyan etmelidir.
 - b) Bu protokolde ilk iş olarak, yabancı uzmanların ve barış gönüllülerinin bütün eğitim kurumlarından atılacağı ve zehirleyici niteliğini saptadığımız yabancı malzemeli beslenme eğitiminin durdurulacağı belirtilmelidir.
 - c) Bu protokolde, bütün öğretmen, eğitimci ve eğitim görevi yapanlara ödenen maaşların günün koşullarına denk duruma getirilmesi için hazırlanmış tasarıların hemen görüşme konusu yapılarak kanunlaştırılacağı belirtilmelidir.
 - d) Bu protokolde, özellikle “Millî Eğitim Mensupları Yardımlaşma Kurumu” kanun tasarısının, öğretmen temsilcilerinin görüşlerine de yer verilerek, en seri şekilde Meclis’e verileceği ve kanunlaştırılması için çaba harcanacağı belirtilmelidir.
 - e) Bu protokolde Anayasa’ya aykırı 624 sayılı kanunun değiştirilmesi ve kamu personeli için de özgür sendikacılık olanaklarının sağlanacağı belirtilmelidir. Bu haklar arasında grev hakkının da bulunduğu zikredilmelidir.
 - f) Bu protokolde, sendikal çalışmalarından, kanunların suç saymadığı davranış ve görüşlerinden ötürü cezalandırılmış, sürülmüş, çıkarılmış veya kendi isteğiyle ayrılmak zorunda bırakılmış öğretmenlerin, sendikamızca verilecek listelere göre, eski yerlerine veya razı oldukları başka bir göreve döndürülecekleri belirtilmelidir.
 - g) Bu protokolde, yedi yıldır toplanmayan resmî Millî Eğitim Şûrası’nın toplanma tarih ve biçimi, temsilcilerimizle görüşülerek ilan edileceği belirtilmelidir.
 - h) Bu protokolde, bundan böyle, eğitim öğretim sorunlarının resmî öğretmen temsilcileriyle konuşularak karara bağlanacağı ve uygulanacağı bir ilke olarak benimsenmeli ve bunun kanunlaştırılması için çaba harcanacağı belirtilmelidir.
 - i) Bu protokolde, bu boykotlar dolayısıyla mesleki şeref ve gururunu ortaya koymuş olan öğretmenlerimize idarece ceza uygulaması yoluna gidilmeyeceği ilkesi de yer almalıdır.
- 4) Dört günlük boykotun disiplin içinde yürütülmesi için bölge temsilcilerimiz, şube yönetim kurullarımız görevli ve yetkilidirler. Sloganlarımız, öğretmenlere ve halkımıza duyurulmalıdır.
 - Gerçekten millî bir eğitim istiyoruz.
 - Eğitimin yönetiminde söz hakkı istiyoruz.
 - Zam değil, âdil ücret istiyoruz.
 - Baskı değil, âdil yönetim istiyoruz.
 - Özgür sendikacılık olanakları istiyoruz.
 - Bütün öğretmenler kol kola.
 - Bütün öğretmenler uygun adım, tek ses!
 - Bütün öğretmenler halkla yan yana, can cana!²⁶

26 Dr. Niyazi Altunya’dan alınan üç sayfalık bildiri.

Daha sonra TÖS ve İLKSEN'in ortak boykot bildirisi yayınlandı. Bildiri, "TÖS ve İLKSEN Boykot Merkez Komitesi adına (İLKSEN adına Muhittin Çayır ve TÖS Adına Fakir Baykurt)" imzalıydı.

TÖS, boykottan önce işçi örgütlerine gidip destek istedi, "sembolik olarak iki saat destekleme grevi yapın!" dedi. Ancak olumlu bir yanıt alınamadı.²⁷

Hükümet boykotu engellemek için büyük bir çaba içine girdi. Boykot öncesinde TRT aracılığıyla öğretmenler tehdit edildi. Boykota ilişkin haberlerin radyoda yayınlanması engellendi. Millî Eğitim Bakanı, eylemi kırmak için, derse girmeyen öğretmenin yerine son sınıf öğrencilerinin ve emekli öğretmenlerin derse sokulmasını istedi.

Boykot haberinin yayınlanmasının ardından çeşitli kuruluşlar yaptıkları açıklamalarla bu eylemi desteklediler. Açıklama yapanlar boykota herhangi bir eylemle destek vermedi. Ancak özellikle hukukçuların, üniversite öğretim üyelerinin ve CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün boykot lehindeki açıklamaları, öğretmenlerin boykota katılımını artırdı; okul müdürlerinin, adli ve idari yetkililerin boykotçu öğretmenlere karşı tavrını olumlu doğrultuda etkiledi.

Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu (DEV-GENÇ), Ortadoğu Teknik Üniversitesi Öğrenci Birliği, Ankara Üniversitesi Öğrenci Birliği ve Hacettepe Üniversitesi Öğrenci Birliği, yayınladıkları ortak bildiriye, boykotu desteklediler:

Büyük Öğretmen Boykotu için, Siyasal Bilgiler Fakültesi Profesörler Kurulu, TÜRK-PERSEN, Ankara Üniversitesi Asistanlar Sendikası, Ankara ve İstanbul Üniversiteleri Öğretim Üyeleri Sendikaları, Türk Hukuk Kurumu ve diğer bazı örgüt ve kişiler, destek açıklamaları yaptı.²⁸ Ana muhalefet partisi CHP'nin Genel Başkanı İsmet İnönü de Başbakan Süleyman Demirel'e gönderdiği mektupta hükümetin Büyük Öğretmen Boykotu'nu engelleme girişimleri konusunda şunları söyledi:

Anayasa'nın hak istemek için kabul ettiği usule başvurdu diye, iktidarın cezalandırma görüşü, son derece yanlış ve alevletici olur. Başbakan kesin olarak bu gayretleri önlemelidir.²⁹

Boykot sırasında TÖS Genel Merkezi'nde Veli Kasımoğlu'nun başkanlığında bir boykot izleme kurulu oluşturuldu. Gelen tüm bilgiler bu birimde düzenlendi ve analiz edildi.

Boykotun ikinci günü olan 16 Aralık 1969 günü İstanbul'da Yıldız Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi öğrencisi Battal Mehetoğlu faşistler tarafından öldürüldü. Bu cinayet birçok okuldaki boykotlarla protesto edildi.

Boykot sırasında ilginç destekler sağlandı. Örneğin, Fakir Baykurt bu tarihte Fevzipaşa'da sürgündü. O tarihlerde şehirler arası telefon görüşmeleri çok zordu. TCDD çalışanları, Haydarpaşa

27 Fakir Baykurt'la Görüşme (Kış 1999), *Eğitim ve Yaşam Dergisi*, TÖS'ün Büyük Öğretmen Boykotu'nun 30. Yılı Özel Sayısı, S. 16, s. 31.

28 M. Aksoy (1975), *Devrimci Öğretmenin Kıtımı ve Mücadelesi*, Ankara, c. 1, s. 96, 113-115.

29 M. Aksoy (1975), *age.*, c. 1, s. 104.

Katılım fazla olmasaydı harcanırdık gerçekten. Ama haklı şikâyetlerimiz ve katılımın fazla olması, kamuoyunun bizi desteklemesi kurtardı bizleri. Unutulmaz bir olaydır dört günlük öğretmen boykotumuz.³¹

TÖS ve İLKSEN tarafından gerçekleştirilen Büyük Öğretmen Boykotu, Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihinin en önemli eylemlerinden biridir, ilk başarılı genel grevdir. Ancak bu eylem, başlangıçta gündeme getirdiği taleplerin gerçekleştirilmesini sağlayabildi mi? Bu sorunun yanıtını Fakir Baykurt boykotun üzerinden bir yıl geçtikten sonra yaptığı bir değerlendirmede şöyle vermektedir:

110.000 öğretmen boykot yaptık, somut bir sonuç alamadık. Grev hakkımızı vermediler. Personel Kanunu gene bildikleri gibi çıktı. Ve intibaklar çelişik, dolaşık! Evet! Fakat halkımız da boykota başladı. Köklü çözüm onun yenilmez gücüyle sağlanacaktır. Bizim çıkarımız, halkın çıkarlarıyla bitişik ve kaynaşık. Halkın davası başarıya erdiği gün, halk öğretmenleri olan TÖS üyeleri, toplumun en seçkin saygı ve sevgisine kavuşacaklardır. Maddi ve sosyal istekleri ancak o zaman kolaylıkla ve tamlıkla karşılanacaktır. Geçen yıl uyguladığımız Genel Öğretmen Boykotu'ndan çıkarabileceğimiz başlıca sonuç ve deney şudur bence: Boykot: Evet, fakat tek başımıza değil, halkımızla birlikte! Boykot: Halk boykotu!..³²

Eylemin hemen arkasından kıyım başladı. TÖS de açığa alınan öğretmenlerle dayanışma kampanyası açtı.

DEV-GENÇ ile ilişkiler

TÖS 1960'lı yılların ikinci yarısında gelişen gençlik hareketlerini önce tümüyle destekledi. Fikir Kulüpleri Federasyonu 9-10 Ekim 1969 tarihindeki kongresinde adını Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu (DEV-GENÇ) olarak değiştirdi. TÖS, 1969-1970 yıllarında gelişen, radikalleşen, işçi ve köylü eylemlerini örgütlemeye çalışan veya destekleyen DEV-GENÇ'le ilişkilerinde daha ihtiyatlı bir yol izledi.

Fakir Baykurt anılarında bu dönemi şöyle anlatmaktadır:

Baskılar arttıkça gençler de öğretmenler de hırçınlaşıyor. Gençlik Anadolu'ya taşı. Her yerde TÖS şubesine uğruyor, sobamız yanıyor isinip köye geçiyor. Türkiye'de devrim olacak, devrimi gençler yapacak gibi bir hava basıyorlar. Belki onlar tıpatıp böyle söylemiyor, halk böyle anlıyor.³³

MUSTAFA KEMAL YURUYUŞU

DEV-GENÇ
TÖS
ÜN-AS
TMGT
ODTÜ ögr.
HÜ ögr.bir.
AÜ ögr.bir.

1969

10 KASIM - ANIT KABIR - 11.00

31 T. Apaydın, "Dört Günlük Öğretmen Boykotu", *Eğitim ve Yaşam Dergisi*, Sayı 16, s. 94.

32 *TÖS Gazetesi* (15.12.1970), s. 68.

33 F. Baykurt (2000), age., s. 393.

dekanlıkları işgal etmiştir. Dekanlar ileride yeniden kontenjan çıkaracaklarını söylemişlerdir. Dev-Lise Başkanı Barış Sarp, "Bugün Türkiye'de yaklaşık olarak 70.000 lise mezunu sokaklarda dolaşmakta, okuma imkânı bulunamamaktadır. Bizim bu durumumuzun tek sorumlusu emperyalizm ve iş birlikçisi iktidardır. Biz şuna inanıyoruz ki, bizim çelişkilerimizin çözümü ancak emperyalizmin Türkiye'den kovulmasıyla gerçekleşebilir. Tıpkı bütün Türkiye halkının kurtuluşunun bu yolda olacağı gibi" demiştir.³⁵

TÖS'ün DEV-GENÇ'le ilişkileri sıkıyönetim mahkemesinde de gündeme geldi. Fakir Baykurt, savunmasında bu konuda şunları söyledi:

TÖS'ün kurulduğu 1965 yılından içinde bulunduğumuz 1971 yılına kadar Türkiye'nin hiçbir yerinde DEV-GENÇ ya da başka kuruluşlar arasında böyle ortak çalışmalar yapılmamıştır. Şubelerin düzenlediği kültür çalışmaları, söyleşi toplantıları, konferanslar, şubelerin çabasıyla ya da şubelerle genel merkez el birliğiyle düzenlenmiş ve gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalarımıza başkalarının katıldığı ya da yardımcı olduğu doğru değildir.³⁶

Bir kısım personel sendikalarıyla zaman zaman bir araya gelip öğretmen ve memur sorunlarıyla ilgili görüşmeler yaptığımız ve sonunda bildiriler yayınladığımız doğrudur. (...)

Bu tür toplantılarımızdan bir ya da ikisine DİSK ve DEV-GENÇ temsilcilerinin katılımı 12 Mart Muhtırası'ndan sonra olmuştur. Toplantıyı düzenleyen TÖS olmadığı için bunların çağrılması da TÖS'ü bağlamaz. Kaldı ki bu toplantılarda 12 Mart'tan sonra ortaya çıkan durum görüşülmüş, muhtıranın koşullu olarak desteklenmesi kararına varılmıştır. Bu yolda bir de bildiri yayınlanmıştır. (...)

Gene DİSK'le TÖS'ün de katıldığı on meslek kuruluşu arasında yapılan ve DEV-GENÇ'in çağrılmadığı toplantının konusu da aynıdır. Bu toplantıyı DİSK düzenlemiştir. Çağrılanları o saptamıştır. Bu toplantının sonunda kaleme alınan, işçi, memur ve yurt sorunlarına ilişkin görüşleri içeren ortak metin imzalanarak 1 Mart 1971 günü Başbakan'a sunulmuştur.³⁷

TÖS'e ve TÖS üyelerine saldırılar

TÖS yöneticilerinden Talip Apaydın, büyük kentlerden taşraya doğru gittikçe, hele uzak yerlerde öğretmenlere uygulanan baskıların ağırlaştığını, dayanılmaz boyutlara ulaştığını belirtiyordu.³⁸

TÖS'e karşı kullanılan güçlerden biri de imamlardı. Bu yıllarda Karadeniz'de bir yörede bir camide hoca hutbesinde TÖS'e karşı çıkıyor, TÖS genel başkanının komünist olduğunu söylüyor, TÖS'ün tersten okunuşunun SÖT, yani Sosyalist Öğretmenler Teşkilatı olduğunu ileri sürüyordu.³⁹

Fakir Baykurt, 1971 yılında sıkıyönetim mahkemesinde yaptığı savunmada baskı biçimlerini şu şekilde özetliyordu:

35 TÖS Gazetesi (1.12.1969), s. 67.

36 F. Baykurt (1994), age., s. 139.

37 F. Baykurt (1994), age., s. 142.

38 T. Apaydın (2012), age., s. 217.

39 F. Baykurt (2000), age., s. 157.

GÜNAYDIN

17 ARALIK 1969 ÇARŞAMBA • 50 KURUŞ
Öğretmenler "Yabancı öğretmen istemiyoruz, diye tahtalara yazı yazıp boykotu desteklerken"

Öğretmenlerin işine son veriliyor

İşleri başta ve yolsuzca rüşvetten boykot genişliyor. 105 Beklenen Fakir Bayraktan işine son verildi. Ayrıca 50 öğretmen işten el çekti. Adana'da 30 öğretmen işten ayrıldı. Közet işçilerinin 30 öğretmen işten ayrıldı. Közet işçilerinin 30 öğretmen işten ayrıldı.

Hükümet TRT'ye kayduju yeni yasasını kaldırdı
 ANKARA 16.11.1969. Hükümet, Türkiye İşleri Bakanlığı'nın önerisiyle, TRT'nin yayınladığı "Yabancı öğretmen istemiyoruz" yazısını kaldırarak, öğretmenlerin işine son verildi.

Y uçak aşılıyor
 İki uçak, İstanbul'da bir ilkokul öğretmenin evi...

Yabancı maddeler
 Gayrimenkul AP içinde...

Yabancı maddeler
 Gayrimenkul AP içinde...

İstanbul'da bir ilkokul öğretmenin evi

TEK ONA İÇİNDE KİLİME VE PÖSTERİ İZLENİNDEN GEÇEN HAYAT
 Çubuklu İlkokulu öğretmeni Servet Kaya'nın tek umidi işçi olarak Almanya'ya gitmek.

HİPFA'NDA BİR İNCESE ÇİTİ TAKAN
 Servet Kaya'nın evi, Ankara'da bir ilkokul öğretmenin evi...

Boykot sonrası iki binden fazla öğretmen açığa alınacak ve on bir öğretmene de işten el çekme cezası verilecekti

ğını, Rusya için 'bizim kuzey komşumuz' demenin amacının komünist ülkeye ısındırma çabası olduğunu" ileri sürer. Sınıf da bu itiraza katılır. Öğretmenin, "Rusya komşumuz değil, kuzeyimizde olan bir komünist ülkedir" demesi istenir. Öğretmen bu nedenle aylarca sıkıntı yaşar.

Bir ilköğretim müfettişinin bu yıllarda Kayseri'nin İncesu ilçesinde yaşadığı sorun da benzer niteliktedir. Müfettiş bir köye gider. Akşam köylü bir odada toplanır, öğretmenle sohbet ederler. Bu arada köy bekçisi de odaya girer ancak oturmaz, ayakta bekler. Öğretmen bekçiyi oturtur ve onunla konuşur. Öğretmenin köy bekçisine değer vermesi üzerine ihbar edilir. İhbarda, "müfettişin açıktan açığa komünizm propagandası yaptığı, bekçinin de bir insan olduğunu, bu ülkede en çok değer verilmesi gerekenlerin başında geldiğini söylediği, zenginleri ve siyasileri yerdığını ve onların sömürücü, yalancı ve yabancıların emrinde olduğunu anlattığı" ileri sürülür. Muhtar ve

- Bir bahaneyle üzerindeki okul yöneticiliği görevini almak,
- Bir daha okul yöneticiliği görevi vermemek,
- Yıl içinde görev yerini değiştirmek, yuvasını bozmak,
- Maaşının birazını kesmek,
- Geçici ya da sürekli, maaşının hepsini kesmek,
- Sık sık kovuşturma açarak, mahkemeye vererek tedirgin etmek,
- Çevresindeki fanatikleri kışkırtarak dövdürmek,
- Bir uzvunu kestirmek,
- Örgütünün lokalini bastırarak, camını, çerçevesini kırdırarak,
- Örgütünün toplantılarını bastırarak,
- Din düşmanı ve komünist olduğu yolunda propaganda yapmak,
- Maaşını az tutarak geçim sıkıntısı çektirmek.⁴⁰

1960'lı yıllarda öğretmenlerin maruz kaldıkları saldırıların bazı örneklerini Abdullah Kaygısız vermektedir.

1969 yılı sonbaharında Kayseri merkez lisesinde bir biyoloji öğretmeni derste kan gruplarını anlatırken, bir öğrenci müdahale eder ve "Rus kanı ile Türk kanının aynı olduğunu mu ileri sürdüğünü" sorar. Öğretmen de Rus kanı ile Türk kanının aynı olduğunu söylemediğini, biyolojik olarak bütün dünyada yaşayan insanların taşıdığı kan gruplarının aynı olduğunu söylediğini belirtir. Öğrenci, bu söylenenlerin Türklerle Rus halkı arasında bir kan bağı olduğu anlamına geldiğini, bunun da komünizm propagandası olduğunu ileri sürerek, okul müdürüne başvurur. Müdür de olayı Kayseri Valisi'ne aktarır. Öğretmen açığa alınır. Valilik emriyle dört ay açıktaki kalan öğretmen, Nevşehir'e sürülür.

Aynı dönemde yine Kayseri Lisesi'nde coğrafya öğretmeni Türkiye'nin komşularını anlatırken, kuzeyde de Rusya ile komşu olduğunu söyler. Bir öğrenci söz alarak, "Rusya'nın bizim komşumuz olamayacağı,

bir grup köylünün imzalarıyla hazırlanan ihbar mektubu valiye verilir. Vali, müfettişi mahkemeye verir. Müfettiş tutuklanır. Mahkemeye köy bekçisi de çağrılır. Köy bekçisi ifadesinde, "Müfettiş bana 'Sen de insansın, sen de otur. Senin bunlardan bir eksik yok, belki mal varlığın yoktur' dedi. Bu söylemi ile beni komünist yapmaya çalıştı" der.⁴¹

TÖS üyeleri ve yöneticileri, 1965-1971 döneminde, Türkiye tarihinde hiçbir sendika üyesinin ve yöneticisinin yaşamadığı saldırılara ve baskılara karşı direndiler. Aşağıda anlatılanlar, bu baskı ve saldırıların kayıtlara geçmiş önemli örnekleridir. Ancak birçok öğretmen, yolun bile olmadığı ücra köylerde toprak ağalarıyla, şeyhlerle, aşiret reisleriyle, imamlarla tek başına mücadeleyi göze aldı ve sürdürdü.

Kayseri saldırısı

TÖS'ün 2. Olağan Genel Kurulu'nun 7-9 Temmuz 1969 günleri Kayseri'de toplanması kararlaştırıldı. TÖS Genel Kurulu'nun ardından TÖDMF Kurultayı da Kayseri'de toplanacaktı.

TÖS yönetimi 1967-1969 dönemine ilişkin *Çalışma Raporu*'nu hazırladı. Raporun başına, Fakir Baykurt'un genel kurul açış konuşması da eklendi. Fakir Baykurt, açış konuşmasında Kayseri halkından övgüyle söz ediyordu:

Candan inanıyorum ki burada kaldığımız beş koca gün boyunca, yağız Kayseri halkından, anlatılmayacak kadar yüksek bir konukseverlik göreceğiz. Buraya dışarıdan gelen temsilci ve konuk öğretmenlerimiz, edindikleri değerli izlenimleri, çok seçkin birer anı külçesi olarak köyelerine, kentlerine, kendi görev yerlerine taşıyacaklar ve günlerce bu izlenimleri konuşacaklar, dile getireceklerdir.⁴²

Ancak eğer askerler yetişmeseydi, 2 Temmuz 1993 günü Sivas'ta Madımak Oteli'nde yaşanan katliamın çok daha büyüğü Kayseri'de 8 Temmuz günü (TÖS'ün kuruluş yıldönümünde) Kayseri Alemdar Sineması'nda yaşanacaktı.

Enver Atılğan, *TÖS Gazetesi*'nin 20 Temmuz 1969 tarihli sayısında yer alan "Kayseri olayları ve düşündürdükleri" yazısında saldırıyı şu şekilde anlatıyordu:

Hiçbir devirde ... din istismarcıları böylesine gemi azıya alamamış ve meydanı boş bulup böylesine atlarını hoyratça oynatamamışlardı.

Ve gene hiçbir devirde irtica böylesine korkunç bir şekilde hortlamamış ve böylesine kontrolden uzak kalmamıştı.

Onun içindir ki Amerikan emperyalizmi ve yurdumuzdaki iş birlikçileri Kayseri olaylarını yaratmak için en uygun zamanı ve yeri seçmekte ustalıklarını devam ettirmişler ve de başarmışlardır.

Bugüne kadar devrimci güçlere karşı tertiplenen irtica olaylarının en korkuncu olduğu için Kayseri olaylarını bir kez daha anlatmakta fayda var sanırız:

41 A. Kaygısız (2005), *Ateş Çemberi*, Ankara, s. 64-69.

42 TÖS (1969), *Devrimci Öğretmenlerin Savaşı, TÖS Yönetim, Yürütme, Denetim Onur Kurulları 1967-1969 Çalışma Raporu, 2. Olağan Genel Kurul, 7-9 Temmuz, Kayseri, s. viii.*

Türk Kültür Derneği, Örnekevler ve Mimar Sinan Camii ile İmam Hatip Lisesi'ne gece patlayıcı madde atılmasının ardından TÖS Genel Kurulu'nun yapıldığı sinemaya saldıran göstericiler, sinema ve çevredeki dükkanları, TİP il binasını, bir kitabevini tahrip etti. Olaylarda, TÖS Başkanı Fakir Baykurt, TÖS üyeleri, halk ve polisten yaralananlar oldu.

8 Temmuz 1969 saat 9.30 Türkiye Öğretmenler Sendikası Kayseri'de yapmakta olduğu 2. olağan toplantısının ikinci gününde Alemdar Sineması'nda her şeyden habersiz yedi yüz delege ve iki yüz izleyici öğretmen toplanmış bulunuyor. Çoğunluk sağlandığı için Divan Başkanı Cemal Başbay toplantıyı açıyor. Dünden yarım kalan komisyon raporları üzerindeki görüşmeler bir delegenin söz alarak mikrofon başına gelmesiyle başlıyor. Saat 10'a 10 kala Divan Başkanı konuşmacının sözünü keserek, olağanüstü bir durum için Genel Başkan Sayın Fakir Baykurt'a söz veriyordu. Baykurt, "Gericilerin, tutucuların, bağnazların saldırısına uğramak üzere olduğumuzu ve büyük bir kalabalığın kongremizi basmak için şu anda sinema binasına çok yakın bir yerde olduklarını, bizi halkla karşı karşıya getirmek için dün gece Mimar Sinan, Kurşunlu Camileri ile İmam Hatip Okulu'nun ve Türk Kültür Derneği'nin şehir cereyanı kesilerek dinamitlendiğini bildirerek Türk öğretmenlerinin bu tertip ve saldırısı karşısında da soğukkanlılıkla bu işi etkisiz kılacaklarına inancımın tam olduğunu ve bizleri öldürseler de halkımızla karşı karşıya gelmeyeceğimizi önemle belirtirim" diyordu.

Arkasından ünlü bir halk ozanımız olan Nebi Dadaloğlu'nun gür sesi yükseliyordu: "Gardaşlarım endişeye lüzum yok, gelecekleri varsa, görecekləri de vardır. Tedsbir alalım." Çok güzel ama neyle? Nasıl bir tedbir? Ne bekliyorduk ki zamanında tedbir alalım. Şu anda etrafımıza bakıyoruz, kendimizi korumak için geçici divan kurulunun oturduğu altı-yedi sandalyeden başka hiçbir şey göze çarpmıyor. İnsan kanına susamışların, dinsizleri, komünistleri öldürmek amacıyla aldatılmışların ulumaları duyulmaya başlıyor. Saat tam 10.00, bir ses daha yükseliyor: "Hareket başladı."

Demir kapılar kırıldı. Aklınıza gelen her şey bir anda tuzla buz oldu. İç kapıları olanca gücümüzle koruyor, saldırganları içeri sokmamaya çalışıyoruz. Kaya taşlar, sopalar, demir parçaları, tuğlalar yıldırım hızıyla içeriye fırlatılıyor, arkadaşlarımızı bir bir yaralayarak yerlere seriyordu. Bunlar yetmiyormuş gibi fiçılarla, tenekelerle benzin taşıyor, benzine batırılmış paçavralar, molotof kokteylleri tutuşturulup içeriye fırlatılıyor, korkunç patlamalar yankı yapıyor, yer yer alevler yükseliyor ve hızla söndürülmeye çalışılıyordu. Bunların bir sonuç vermediğini gören, deliye dönmüş saldırganlar fiçılarla, tenekelerle benzini döküp ateşliyorlar. Alemdar Sineması'nın yan kapısı koyu kırmızı bir alevle bürünüyor. İşte dokuz yüz öğretmenin hayatından tamamen ümidini kestiği an bu andı. Çünkü saldırganlar her hâliyle bizleri çatır çatır yakmakta azimli ve kararlı olduklarını kanıtlıyorlardı. Elektriklerin sönmesi bu gerçeği daha da kuvvetlendiriyordu. Karanlık sinemaya hâkim durumdaydı. Özel jeneratörle aydınlanan iki lamba kalmıştı.

Gericiler ve tutucular tarafından akşamdan koltukların altına yerleştirdikleri içi benzin dolu yüzlerce şişe toplanıyordu. Alevler bu benzin şişelerine yetiştiğinde dokuz yüz öğretmen sinemayla birlikte havaya uçacaktı. İşte yakmakta yüzde yüz kararlı oldukları bu tasarlanmış, plânlanmış ve tertiplenmiş olaylardan da rahatlıkla anlaşılıyordu. Durumun çok kritik ve tehlikeli olduğunu Paşa'ya haber verip yardım istemek için her türlü tehlikeyi göze alarak giden Genel Başkan Fakir Baykurt'un henüz dönmediği için hayatından endişe ediliyordu.

İşte bu kuşkulu, korkulu ve ölümle burun buruna geldiğimiz anda bir ses daha yükseldi: "Askerler geldi." Ama inancımızı kaybetmiştik, hiçbir şeye inanamıyorduk artık. Eli kolu bağlı on beş-yirmi gönülsüz polisin saldırganlar arasında şaşkın şaşkın dolaştıklarını gördükçe kahroluyor ve hükümetin emniyet kuvvetlerine güvenimiz kalmıyordu. Evet, tek ümit askerdi. Ve nihayet askerî yardım sağlanmıştı. Sütire gerisinde işi tertipleyen çıkarıcıların ve bu işi niye yaptıklarını bilmeyen gececek delikanlıları 10 lira karşılığında satın alan din tüccarlarının sevinçleri, şanlı ordumuzun çelik süngüsünü karşılarında bulunca her zamanki gibi kursaklarında kalmıştı. Asker kordonu altında havası alınmış konserve kutusunu andıran sinemadan alındık. Askerî hastaneye, oradan da Orduevi'ne götürüldük. Bilindiği gibi saat 15.30'da askerî cemselerle Ankara'ya doğru yola çıkarıldık. Kırşehir'e gideceğimiz ve akşam yemeğini orada yiyeceğimiz bildirilmişken o anda nedenini bilmediğimiz ani bir kararla karakolu bulunan Çuğul durağına götürüldük. Oradan sivil otobüslerle Ankara'ya ulaştık. Kongrenin yarım kalan kısmını SBF Konferans Salonu'nda tamamladık. Alemdar Sineması'nın dışında cereyan eden olayları bizler de sonradan öğrendik. Sol yayıncılar satan Tok Kitabevi'nin yağma edilip yakıldığını, öğretmenlerin kaldıkları otellerin basılıp eşyalarının yağma edildiğini, otelcilerin dövüldüğünü, barların, lokantaların, Öğretmen Sendikası'nın, derneğin, Öğretmenler Bankası'nın yakılıp yıkıldığını, eşyaların tuzla buz edildiğini, bunlarla da yetinmeyip gözü dönmüş saldırganların kızlara kadınlara saldırdıklarını, bir ses sanatkarı kadını öğretmen sanarak çırlıçırılak soyarak yerlerde sürüklediklerini, kadına hakaret yetmiyormuş gibi, tenasül uzvuna parmaklarını sokup kösnül arzularını gidermeye çalıştıklarını.

Din elden gidiyor amacıyla aldatılmışların yarattıkları bu çirkef olayları içinde bulunduğumuz yüz yılın en çok yüz kızartıcı olayları olarak nitelemek hiç de yanlış olmayacaktır.

Bizim şikâyetimiz hiçbir zaman sınıfının bilincine varmamış zavallı saldırganlardan değil. Bizim şikâyetimiz çıkarıcılardan, bu sömürü düzenini sürdürmek isteyenlerden, bizim şikâyetimiz bu memleketi Endonezya katliamına götürmek isteyen ve bunu açıkça söyleyen Ateşoğlu'ndan. Ve Kayseri olaylarını tertipleyen art niyetli gerçek suçluların hepsinden. Olayların üstünden iki ay gibi bir zaman geçti. Dünyanın en azılı beynelmilel müze soyguncuları bir haftada yakalanarak adalete teslim edildiği hâlde önemce çok daha ağır basan Kayseri olaylarının suçlularından hâlâ haber yok.⁴³

Kayseri olayları sonrasında bazı kişiler gözaltına alındı. Daha sonra da olayda piyon olarak kullanılmış bazı gençler ve bazı işsizler yargılandı. Yargıç, izinsiz gösteri yapmaktan onar gün hapis cezası verdi. Daha sonra da bu cezayı paraya çevirip erteledi.⁴⁴

Kayseri'deki büyük saldırı, 15-18 Aralık 1969 Büyük Öğretmen Boykotu'nun oluşmasında etkili oldu.

43 TÖS Gazetesi (20.8.1969), s. 37.

44 F. Baykurt (2000), age., s. 326.

Saldırlara karşı önlemler

Deneyimli öğretmen örgütçüsü İ. Safa Güner, *TÖS Gazetesi*'nin 5 Ağustos 1969 tarihli sayısında, bu saldırıdan çıkarılması gereken dersleri, "TÖS yeni bir çalışma yolu tutmalıdır" başlıklı yazısında şöyle özetliyordu:

Bu durumda öğretmenler için, özellikle TÖS için yeni bir çalışma aşamasına geçmek şarttır. Kayseri'de iki buçuk soysuz binlerce insanı üstümüze saldırtmak için en cibilyetsiz eylemlerle en ahlaksız yollara başvurmuş ve iğrenç emellerine erişmişlerdir. Hiçbir zaman onların metotlarını kullanmayı salık vermem; lâkin halktan kopuk olduğumuzu, savaşımızda yardımcısız bulunduğumuzu kabul etmeliyiz. Bu gerçeği göremezsek doğru bir çalışma yolu bulamayız. Sadece iç yapımızla uğraşmak ve örgütlenme sınırları içinde çaba harcamak yetersizdir. Artık yan güçler bulmak, ülkümüzü halk yığınlarına, öteki örgütlere tanıtmak ve benimsetmek için çalışmalıyız. Bu amaçla:

- a- Çevremizdeki memur ve işçi sendikaları ile sıkı ilişki kurmalı ve ortak eylemlere girişmelidir.
- b- Meslektaşları örgüt dışı kalma uykusundan uyarmalıdır.
- c- Kendi iş alanımızda değişik ve perakende örgütçülüğün sadece yetersiz olmakla kalmayıp zararlı olduğunu bilmeli ve bildirmelidir.
- ç- Başımızı oyun masasından kaldırmalı, elimizi iskambilden çekmeliyiz.
- d- Görev yoremizde halkla dertleşmeye zaman ayırmalı; sık sık ve isimli olarak onları lokallerimize çağırıp sohbetlerimize katmalıyız.
- e- TÖS'ün eğitim el kitaplarını okumalı ve okutmalıyız.
- f- Düzenlenecek konferans, açık oturum, forum ve seminerlere yanımızda birer memur, işçi, esnaf, köylü getirmeyi adet hâline getirmeliyiz.

Böylece halkı tanımalı, kendimizi halka tanıtmalıdır. O zaman "Öğretmenler camilere dinamit atmış" yalanının peşine takılan cemmi gafir-aldatılmış topluluk bulunmaz.⁴⁵

TÖS'e ve TÖS üyelerine saldırılar 1970 yılında artarak devam etti. Bu dönemde ülkenin her yerinde yerel örgütleri bulunan Cumhuriyet Halk Partisi'nden, TÖS'ü koruma konusunda ciddi herhangi bir girişim gelmedi.

1970'li yılların ikinci yarısında ilerici/devrimci güçlerle mücadeleye giren ve saldırılar düzenleyen, ağırlıklı olarak ülkücü hareketti. 1966-1971 döneminde ise saldırıları düzenleyenler, halkı inanç temelinde harekete geçiren yerel güçlerdi ve büyük olasılıkla da devlet içindeki gizli yapılanmaydı. Bu gizli yapılanmanın unsurları bazen bir siyasi partinin yöneticisi, bazen bir esnaf, bazen imam veya öğretmendi.

45 *TÖS Gazetesi* (5.8.1969), s. 36.

1971 Ocak-Şubat dönemindeki saldırılar

Öğretmenlere yönelik saldırılar 1971 yılında da sürdü. Fakir Baykurt, 1971 yılında Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askerî Mahkemesi'nde verdiği ifadeyle 1971 yılı Ocak ve Şubat aylarında TÖS'e bildirilen saldırı olaylarını şöyle özetliyordu:

- 1 Ocak 1971:** Elazığ'da öğretmen Kemal Güngörmüş'ün evine bomba atıldı.
- 1 Ocak 1971:** Palu'nun Yeniköy'ünde öğretmen Cemile Erdoğan'ın evine saldırıldı. Olayı köy muhtarına bildiren okul müdürü dövüldü; yaralandığı için Palu Hastanesi'nde tedavi altına alındı.
- 3 Ocak 1971:** Sivas'ta öğretmen Numan Kartal'ın evine dinamit atıldı.
- 4 Ocak 1971:** Eskişehir TÖS şube lokaline dinamit atıldı.
- 5 Ocak 1971:** Düzce'nin Beciyörükler köyünde öğretmen Gül Aydın, okulu kapatmasına karşı çıktığı için muhtar Muhittin Gürol tarafından tokatlandı.
- 16 Ocak 1971:** Konya TÖS şube lokaline dinamit atıldı.
- 17 Ocak 1971:** Yunak ilçesi köylerinde üç kadın öğretmene saldırıldı.
- 23 Ocak 1971:** Keskin TÖS şubesinde eşyalar parçalandı.
- 24 Ocak 1971:** Kula'nın Börklüce köyünde öğretmen Hüseyin Ergün'ün üstüne katran döküldü, başına yular takıldı, geceleyin sokaklarda dolaştırıldı, yerlerde sürüklendi ve öldü sanılarak bir hendeğe bırakıldı. Öğretmen, Kula Hastanesi'nde komadan zor çıktı.
- 25 Ocak 1971:** Aybastı TÖS şube lokaline bomba atıldı.
- 26 Ocak 1971:** Konya'da öğretmen Haydar Erol, cadde ortasında Ülkü Ocaklı komandolar tarafından dövüldü.
- 27 Ocak 1971:** Sivas TÖS şube lokaline yeniden bomba atıldı.
- 27 Ocak 1971:** Maraş TÖS şube lokaline yeniden dinamit atıldı.
- 27 Ocak 1971:** Geyve'de bir kadın öğretmene sarkıntılık edildi. Saldırganın jandarma tarafından yakalanmasından sonra okul müdürü de saldırıya uğradı, yaralandı.
- 28 Ocak 1971:** Sarıgöl'ün Dalaklı köyünde Mustafa Akkuş ve Halil Aydan, bir kadın öğretmenin evine girdi. Öğretmenin feryadına köylüler toplandı, öğretmen kurtarıldı.
- 31 Ocak 1971:** Dinar TÖS şube lokaline dinamit atıldı; büyük hasar oldu, iki kişi yaralandı.
- 31 Ocak 1971:** Adapazarı'nda Geyve saldırısını protesto için yapılan açık hava toplantısı, Millî Nizam Partisi üyelerinin saldırısına uğradı. Öğretmenlerle birlikte TÖS avukatı Cemal Başbay başından yara aldı. Daha sonraki duruşmalarda TÖS avukatları tehdit edildi.
- 6 Şubat 1971:** Keskin TÖS şubesine dinamit atıldı.
- 9 Şubat 1971:** Alaca TÖS şubesi Yozgat'tan gelen Ülkü Ocaklı komandoların saldırısına uğradı.
- 10 Şubat 1971:** Aydın'da öğretmen Atilla Sarıkaya'nın yolu kesildi. Dövülen öğretmen yaralandı.

13 Şubat 1971: Mucur'da bir öğretmen saldırıya uğradı, yaralandı.

14 Şubat 1971: Batman'da öğretmenler lokali tahrip edildi.

15 Şubat 1971: Kütahya Tavşanlı TÖS şubesi tahrip edildi.

18 Şubat 1971: Maraş'ta öğretmen Durmuş Kebapçı ve eşi saldırıya uğradı; yakın bir köye kaçarak ölümden kurtuldular.

21 Şubat 1971: İncirliova'nın Gerenliova köyü öğretmeni Şükrü Kahraman, AP'li Ali Sivri'nin saldırısına uğradı. Öğretmenin "suç"u köye kitaplık açmaktı. Öğretmeni köylüler kurtardı.

21 Şubat 1971: İzmir'in Şirinsulhiye köyü öğretmeni, köye Atatürk büstü dikti ve kız erkek öğrencileri yan yana oturttu diye AP'lilerin saldırısına uğradı. Parti, öğretmeni başka yere sürdürttü. Köylüler, öğretmen dönünceye kadar okulu boykot ettiler, çocuklarını okula yollamadılar.

23 Şubat 1971: Maraş'ta bir kitabevi ve TÖS şubesi saldırıya uğradı.

26 Şubat 1971: Amasya Lisesi ve TÖS şubesi basıldı. Bir öğrenci ve TÖS üyesi öğretmenler dövüldü. Aynı gün TÖS şubesi yeniden saldırıya uğradı, iki öğretmen dövüldü. Bir mühendis ve bir yedek subaya da saldırı oldu.

27 Şubat 1971: Islahiye'de gençler ve öğretmenler saldırıya uğradı. Öğretmen Murat Sarpkaya yaralandı.

28 Şubat 1971: Afyon'da öğretmen Ali Dayanak saldırıya uğradı.

28 Şubat 1971: Tarsus'ta Devrim İlkokulu öğretmeni Mehmet Gemici saldırıya uğradı.⁴⁶

Sonuç

1960'lı yılların ikinci yarısı Türkiye'nin toplumsal ve siyasal tarihinde çok özel bir yere sahiptir. Kendiliğindenci kitle hareketleri genellikle mutlak yoksullaşma ve zayıf iktidar algısı koşullarında ortaya çıkar. Bu dönem bu genel kural açısından bir istisna oluşturmaktadır. Kapitalizmin Altın Çağı'nın dünyada ve Türkiye'de yaşandığı, halkın yaşam standardının yükseldiği koşullarda çok ciddi bir toplumsal hareketlilik yaşandı. İşçi sınıfının geniş kesimleri, yaşam standartlarının düşmesine tepki olarak değil, mümkün gördükleri daha iyi yaşam standartlarına kavuşabilmek için eylemler yaptı. Öğretmenlerin çok büyük bölümü ise hem gerçek gelirlerindeki düşmeye tepki gösterdi hem de kendilerini Kemalist Devrim'in askerleri olarak kabul ettikleri için, bağımsız ve demokratik bir Türkiye için birçok sıkıntıyı ve belayı göze alarak örgütlü bir mücadele yürüttü. Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) ise Türkiye sendikacılık hareketi tarihinde çok önemli bir konuma kavuştu.

46 F. Baykurt (1994), age., s. 97-100.